

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Johan Lundberg

Avbrottsförsäkring
Vad är avbrott genom egendomsskada

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Eva Lindell - Frantz

Ämnesområde
Försäkringsrätt

Termin
VT 1999

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syftet med utredningen	6
1.3 Avgränsning	6
1.4 Disposition	7
1.5 Metod	7
1.6 För vem	7
2 VAD ÄR AVBROTTSFÖRSÄKRING	8
2.1 En kort historik om avbrottsförsäkring	8
2.2 Avbrottsförsäkringens syfte	8
2.3 Kort om den kombinerade företagsförsäkringens upplägg	9
2.4 Försäkringsvillkoren i förhållande till FAL	10
3 TOLKNING AV FÖRSÄKRINGSAVTAL	11
3.1 Inledning	11
3.2 Allmänt om avtalstolkningsprinciper	11
3.3 Objektiv tolkning	12
3.4 Oklarhetsregeln	13
3.5 Skadeförsäkringens villkorsnämnd	14
4 AVBROTTSFÖRSÄKRINGSVILLKOREN	15
4.1 Inledning	15
4.2 Försäkringstid och ansvarets inträde	15

4.3	Ersättningsbar händelse och egendomsskada	16
• 4.3.1	Ersättningsbar skadehändelse	16
• 4.3.2	Egendomsskada	18
4.4	Försäkrat intresse och ansvarstid	19
• 4.4.1	Försäkrat intresse	19
• 4.4.2	Försäkringsmässigt täckningsbidrag	20
• 4.4.3	Inskränkning i rörelsen	21
• 4.4.4	Avbrottsförsäkringens ansvarstid	21
4.5	Försäkrad rörelse	22
5	SAMBANDETS KARAKTÄR	24
5.1	Inledning	24
5.2	Skadeståndsrättens krav på sambandets karaktär	24
• 5.2.1	Kausalitetsbegreppet	25
• 5.2.2	Adekvansläran	25
5.2.2.1	Adekvansbedömning	26
5.2.2.2	Tidpunkten för bedömningen	27
5.3	Avbrottsvillkorets- och försäkringsrättens krav på sambandets karaktär	27
• 5.3.1	Avbrottsvillkorets krav på sambandets karaktär	27
• 5.3.2	Lagstiftning	28
• 5.3.3	Doktrin	29
• 5.3.4	Direkt – och indirekt orsakad skada	30
• 5.3.5	Adekvat kausalitet	31
6	ORSAKSSAMBAND I PRAXIS	32
6.1	Rättsfall från domstol	32
• 6.1.1	Avbrott genom maskinskada	32
6.1.1.1	Bakgrund	32
6.1.1.2	Tingsrätten	33
6.1.1.3	Hovrätten	34
6.1.1.4	Högsta domstolen	35
• 6.1.2	Avbrott genom inbrott	36
6.2	Skadevillkorsnämndsfall	37
• 6.2.1	Avbrott genom egendomsskada	37
6.2.1.1	Avbrott genom brand	37
6.2.1.2	Avbrott genom vattenskada	39
6.2.1.3	Avbrott genom inbrott	40
6.2.1.4	Avbrott genom maskinskada	41
7	SLUTSATS	42
	BILAGA A	45
	LITTERATURFÖRTECKNING	46
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	48

Sammanfattning

Avbrottsförsäkring innebär att ett företag kan försäkra sig mot risken att drabbas av indirekta förluster vid egendomsskada såsom att verksamheten kan komma att stå stilla vid t.ex. brand- eller maskinskada. Denna försäkringsform utvecklades i slutet av 1800-talet i England, USA och i Frankrike. I Sverige blev den först allmän i början av 1950-talet.

Avbrottsförsäkring ersätter bortfall av det försäkringsmässiga täckningsbidraget vilket kort kan definieras som försäljningsvärdet minus i försäkringsavtalet klart preciserade kostnader. För att ersättning skall utgå ur avbrottsförsäkringen krävs det att alla de förutsättningar som uppställs enligt villkoren är uppfyllda. För att ersättning skall utgå krävs det för det första att skadan har uppstått under den tid försäkringen varit i kraft och för det andra att en ersättningsbar händelse har orsakat egendomsskadan. Därefter utreds om egendomsskadan har orsakat en minskning av det försäkringsmässiga täckningsbidraget, vilket definieras som försäljningsvärdet minus preciserade kostnader angivna i försäkringsavtalet, under ansvarstiden. Denna förlust skall ha uppstått i den försäkrade rörelsen.

Vid tolkning av försäkringsavtal tillämpas den objektiva tolkningsmetoden på grund av att en gemensam partsvilja oftast inte kan fastställas ifråga om avtalets innebörd. Objektiv tolkning innebär att man utgår från att avtalet har den betydelse som en större relevant grupp av personer skulle ha tolkat det.

Med ersättningsbar skadehändelse menas en sådan händelse som täcks av ett försäkringsavtals omfattningsvillkor. Med omfattningsvillkor menas villkorsklausuler som preciserar de situationer, skadehändelser, som omfattas eller inte omfattas av försäkringen. Med egendom menas allt av förmögenhetsvärde som finns hos eller tillhör företaget såsom fast- och lös egendom¹. För att en egendomsskada skall anses vara för handen krävs det att egendomen har genomgått någon form av fysisk försämring. Med fysisk försämring menas alla former av försämringar oavsett om egendomens brukbarhet påverkas eller inte, bara de står i tillräckligt nära samband med den täckta händelsen. Om en ersättningsbar skada inträffar under den tid försäkringsgivaren är ansvarig, ersätter avbrottsförsäkringen den förlust som uppstår under ansvarstiden. Enligt villkoren innebär begreppet ansvarstid, ”den tidsperiod under vilken bortfall av försäkringsmässigt täckningsbidrag ersätts”². Avbrottsförsäkringens ansvarstid börjar löpa från den tidpunkt då egendomsskadan inträffat och 12 månader fram i tiden.

De försäkringsvillkor som utpekar en ersättningsbar händelse kan man kalla för ansvarsbärande händelsevillkor³. Om ett ansvarsbärande händelsevillkor

¹ Det krävs dock att egendomen klassas som lagligt intresse.

² Skandias KOFF, Definitioner, se ansvarstid, s. 36.

³ Schmidt (1943) s. 198.

kräver ett orsakssamband mellan den täckta händelsen och en skada kan det sägas utgöra ett ansvarsbärande orsaksvillkor⁴. Det ansvarsbärande orsaksvillkoret kan stadga att orsakssambandet skall uppfylla ett krav på faktisk- eller direkt kausalitet⁵. Orsaksvillkoret stadgar alltså en viss orsakskvalitet. Frågan är var det stagade orsakssambandets yttersta gräns ligger. För att begränsa försäkringsgivarens ansvar från att inbegripa alla skador tillämpas även adekvansläran inom försäkringsrätten. Adekvansläran har sitt ursprung inom skadeståndsrätten. Innan adekvansläran tillämpas görs en analys av orsakssambandet.

I doktrinen används två allmänt vedertagna begrepp för att analysera orsakssambandet mellan en händelse och den skada som händelsen orsakar. Dessa två begrepp är tillräcklig- och nödvändig betingelse. Att en händelse är en tillräcklig betingelse⁶ för en skada innebär att en händelse enligt naturens och samhällets ordning leder till en skada. Att en händelse är en nödvändig betingelse⁷ för en skada innebär att skadan inte skulle ha inträffat om inte händelsen inträffat. I vissa fall där den oäktsamma handlingen är en tillräcklig betingelse för skada har man ändå valt att inte anse att den skadegörande handlingen medför skadeståndsansvar för skadan därför att det var alltför osannolikt att handlingen skulle medföra skadan. I dessa fall har man fastslagit, från lagstiftarens- och domstolarnas sida, att ett krav på adekvans skall föreligga för skadeståndsansvar, d.v.s. skadeståndsansvarets yttersta gräns. Vid adekvansbedömning är det sambandet mellan orsak och skada som skall bedömas.⁸ Bedömningen innebär en värdering av orsakssambandet vilket måste vara av en viss kvalitet för att betecknas som adekvat.⁹ Vanligaste sättet att bestämma kvaliteten är att undersökningen inriktas på en sannolikhetsprövning. Enligt förarbetena till skadeståndslagen skall en objektiv bedömning göras, där formuleras adekvansen som ett krav på att skadan, skall ha "framstått som en beräknelig och i viss mån typisk följd av det skadegörande beteendet" för en person med kännedom om alla föreliggande omständigheter.¹⁰

Adekvanskravet anses enligt lagstiftaren även tillämpas inom försäkringsrätten. Enligt försäkringsrättskommittén antas ett krav på adekvat kausalitet föreligga mellan skada och täckt händelse. Detta gäller dock endast indirekta skador. Adekvanskravet innebär att försäkringsgivarens ansvar begränsas till någorlunda beräkneliga och typiska skadeföljder. Enligt en samstämmig doktrin skall dock adekvansbedömningen tillämpas liberalt.

⁴ Schmidt (1943) s. 198f.

⁵ Med kausalitet menas orsakssammanhang, se juridikens termer (1993).

⁶ Det latinska uttrycket är *causa causans* – orsakande orsak. Se Hellner (1976) s. 142f samt Hellner (1995) s. 197.

⁷ Det latinska uttrycket är *conditio sine qua non* – vilkor utan vilket skadan inte skulle ha inträffat. Se Hellner (1976) s. 142f samt Hellner (1995) s. 197.

⁸ Andersson (1993) s. 94

⁹ Andersson (1993) s. 94f.

¹⁰ Prop. 1972:5 s. 21f.

Avbrottsförsäkringsvillkoren stadgar endast ett krav på faktisk kausalitet mellan skada och avbrott vilket enligt ordalydelsen innebär ett oändligt försäkringsgivaransvar. Ansvaret begränsas dock genom att praxis uppställer ett krav på adekvans. I ett rättsfall NJA 1998 s. 448 tillämpades adekvanskravet mindre strikt av hovrätten än av tingsrätten. Högsta domstolen valde att avgöra fallet på andra grunder än genom tillämpning av adekvans. I skadevillkorsnämnden har ett antal fall berört frågan om avbrottets yttersta gräns. Där har som exempel minskad kundtillströmning ansetts ha samband med skadan, trots att skadan hade åtgärdats långt tidigare, och medförde rätt till avbrottsersättning. Slutsatsen är att adekvanskravet inom försäkringsrätten tillämpas liberalt av domstol och skadeförsäkringens villkorsnämnd.

Förord

Anledningen till att jag valde att skriva om avbrottsförsäkring har sin grund i ett rättsfall, NJA 1998 s. 448, vilken jag kom att studera under specialkursen i ersättningsrätt. Rättsfallet behandlade avbrott i verksamhet till följd av skada. Jag tyckte detta var ett intressant område och beslöt mig för att skriva om avbrott, om försäkringsvilkorens krav på orsakssambandet mellan skada och avbrott. Min strävan har varit att så enkelt som möjligt förklara detta.

Jag vill framförallt tacka Åke Feldtman, Företagsskadereglerare på Skandia, numera IF-skadeförsäkring, för hjälp med material- och frågor om avbrott. Detsamma gäller företagsskadechef Ingvar Månsson, och skadespecialist Gerd Sörbris, på Folksam.

Förkortningar

AvtL	Avtalsvillkorslagen för konsumenter
Ds	Departementsskrivelse
FAL	Försäkringsavtalslagen
FFR	Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling
KOFF	Kombinerad företagsförsäkring
Prop	Proposition
Skandias KOFF	Skandias kombinerade företagsförsäkring
SkFL	Skadeförsäkringslag
SkVN	Skadeförsäkringens villkorsnämnd
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den försäkringsrättsliga litteraturen behandlar inte särskilt ingående den problematik som följer av vad avbrott genom egendomsskada är utan den inriktar sig främst på att förklara hur en ersättningsbar avbrottsskada skall regleras. I ett nyligen avgjort rättsfall, NJA 1998 s. 448, berördes frågan avbrott genom egendomsskada. I detta fall hade primärskadan ersatts medan frågan var om även vissa följdskador utgjorde grund för ersättning genom avbrottsförsäkring. Försäkringsgivaren hade avböjt ersättning på den grunden att orsakssamband inte förelåg mellan egendomsskadan och de yrkade avbrotten. Fallet kommer närmare att belysas nedan.

1.2 Syftet med utredningen

Syftet med uppsatsen är att göra en rättsutredning om vad ”avbrott genom egendomsskada” innebär, alltså vilket krav på orsakssamband som uppställs, och att analysera de försäkringsvillkor som ligger inom uppsatsens ram för att fastställa sambandets yttersta gräns.

De problemställningar som särskilt skall utredas är följande:

- Vad är ett *avbrott* i verksamheten enligt försäkringsvillkoren.
- Vad innebär begreppet *egendomsskada* enligt försäkringsvillkoren.
- Vilket krav på *orsakssamband* som föreligger, mellan avbrott och egendomsskada.

Den tes som uppsatsen driver är att ett visst krav på adekvat kausalitet krävs vid avbrott genom egendomsskada.

1.3 Avgränsning

Eftersom att uppsatsens underrubrik är, ”vad är avbrott genom egendomsskada”, avgränsas uppsatsen till att behandla de avbrottsförsäkringsvillkor, inklusive hänvisningar till andra villkor, som har ett samband med detta begreppet¹¹. Dock sätts den yttersta ramen vid de villkor som skall vara uppfyllda för att en ersättningsbar avbrottsskada skall föreligga. De avbrottsförsäkringsvillkor som uppsatsen utgår från, finns att hitta i Skandias kombinerade företagsförsäkring och i Folksams företagsförsäkringsvillkor. Detta innebär att endast kommersiella avtalsförhållanden behandlas. Särskilt ingående skall den frågan, om

¹¹ De villkor som särskilt skall behandlas är p. 5 i avbrottsförsäkringskapitlet, p 5A och 5A.1 i egendomsförsäkringskapitlet i Skandias Försäkringsvillkor K 708:10, se bilaga A.

avbrottet skall vara en faktisk-, direkt- eller adekvat följd av egendomsskadan, att belysas. Problematiken med beräkningen av det försäkringsmässiga täckningsbidraget kommer endast att behandlas översiktligt. Uppsatsen avgränsas vidare till studier av relevanta HD domar, skadevillkorsnämndsfall, litteratur inom området och Skandias kombinerade företagsförsäkringsvillkor. När det gäller tolkning av villkoren utgår uppsatsen från att avtalet mellan parterna omfattar försäkringsvillkoren så som de är avfattade i Skandias kombinerade företagsförsäkring.

1.4 Disposition

I Kapitel 2 belyses kort vad avbrottsförsäkringen innebär. I kapitel 3 har jag valt att behandla vilka allmänna principer för tolkning av standardavtalsvillkor som tillämpas enligt doktrinen. Detta är viktigt att ha klart för sig för förståelsen för resten av uppsatsen eftersom att uppsatsens uppgift är att tolka och analysera försäkringsvillkorstext. Kapitel 4 behandlar de rekvisit som har samband med uppsatsens syfte. Varje underrubrik i kapitlet kommer att innehålla utdrag ur försäkringsvillkoret, denna text är skriven i kursiv stil för att underlätta för läsaren. Kapitel 5 behandlar den kvalitet som försäkringsvillkoren ställer på orsakssambandet. Kapitel 6 behandlar domstols- och nämndspraxis avseende orsakssamband. I kapitel 7 framläggs en analys och slutsats.

1.5 Metod

Den metod som används i uppsatsen är den juridiska metoden. Detta innebär tolkning och analys av försäkringsvillkorstexter¹², analyser av rättsfall, villkorsnämndsbeslut och relevant litteratur. Vidare har intervjuer gjorts med relevanta personer med kännedom om avbrottsförsäkringsproblematiken.

1.6 För vem

Uppsatsen riktar sig till den som har juridiska kunskaper inom försäkringsrätten. Uppsatsen skall dock försöka skrivas på ett så förståligt sätt som möjligt så att alla som har ett intresse av det valda området kan ha behållning av den.

¹² Hur tolkning av försäkringsvillkor går till, beskrivs närmare om i kapitel tre.

2 Vad är avbrottsförsäkring

2.1 En kort historik om avbrottsförsäkring

Avbrottsförsäkringsformen utvecklades i slutet av 1800-talet i England, USA och i Frankrike. I Frankrike hade en form av avbrottsförsäkring, kallad för ”chomage après incendie”¹³, uppstått omkring 1860. Den ersatte ett fastlagt avbrottsbelopp på 10% av brandförsäkringsbeloppet vid avbrott till följd av brand. Denna typ av försäkringar var förbjudna i en stor del av Europa i början av 1900 talet. I England hade Lloyds utvecklat en liknande försäkring som den franska och även en annan typ av avbrottsförsäkring där avbrottsersättningen var fastställd per avbrottsdag vid totalavbrott. Det var den senare typen av försäkring som lanserades av Lloyd i Sverige. De svenska försäkringsbolagen svarade med att förbjuda sina medlemmar att teckna brandförsäkring på de objekt som hade en sådan försäkring med daglig avbrottsersättning. De trodde att försäkringen innebar en ökad risk för att försäkringstagaren ombesörjde ett avbrott genom brand i verksamheten.¹⁴

De engelska försäkringsbolagen började 1907 anamma en ny princip, ”shortage in turnover” vilken gick ut på att bestämma den verkliga inkomstminskning försäkringstagaren hade lidit till följd av avbrottet. Samma år antog den svenska tarifföreningen regler för hur den svenska avbrottsförsäkringen skulle se ut.¹⁵ Försäkringsformen motiverades med att industrin hade ställt krav på ett skydd mot indirekta förluster som kunde uppkomma vid en egendomsskada. Försäkringsformen kallades redan från början ”avbrottsförsäkring”. Under åren 1912 – 1914 anpassades de svenska avbrottsvillkoren i stort sett till de metoder som de engelska bolagen tillämpade.¹⁶ Avbrottsförsäkringen blev allmän först under 50-talet och omkring 1954 reviderades villkoren genom att göra dem klarare och tydligare och i vissa fall mer liberala.¹⁷ Den avbrottsförsäkring som finns idag bygger fortfarande i huvudsak på den brittiska varianten.¹⁸

2.2 Avbrottsförsäkringens syfte

När ett företag drabbas av en egendomsskada är det inte bara värdet på egendomen som kan minska helt eller delvis, utan företaget kan även drabbas av indirekta förluster till följd av skadan såsom en

¹³ Chomage après incendie betyder fritt översatt ”stänga efter brand”

¹⁴ Nordengren (1938) s. 5f

¹⁵ Opgörelse regler i Driftstabsförsäkring, Aage Ferdinandsen, NFT 1928 s. 567ff.

¹⁶ Nordengren (1938) s. 5f och Nordin (1996) s. 7

¹⁷ Brandförsäkringsgruppens sammanträde den 12 oktober 1954, NFT 1955 s. 184 och Nordin (1996) s. 7.

¹⁸ Nordin (1996) s. 7.

inkomstminskning på grund av minskad produktion. Har företaget endast en egendomsförsäkring utgår ingen ersättning för indirekta förluster.¹⁹ Syftet med avbrottsförsäkring är att företaget skall kunna försäkra sig mot risken att drabbas av indirekta förluster vid en egendomsskada. Dessa förluster kan leda till att företagets fortlevnad är i fara på grund av minskade inkomster till följd av att produktionen ligger nere.²⁰ I det fall man väljer bort en avbrottsförsäkring skall man ha klart för sig att skadeståndsrätten inte i alla fall utger ersättning för uppkommen avbrottsförlust till följd av t.ex. en avgrävd elkabel. Om den skadade kabeln ägs av någon annan än försäkringstagaren ersätts inte avbrottet genom skadevållarens ansvarsförsäkring²¹. Avbrottsförsäkringen kan utge ersättning för driftsavbrott till följd av oförutsett avbrott i tillförseln av el, gas, vatten eller värme från inkommande serviceledning. Avbrottsförsäkringen ersätter bortfall av det försäkringsmässiga täckningsbidraget vilket inte är detsamma som företagets omsättning²². Det försäkringsmässiga täckningsbidraget kan kort definieras som försäljningsvärdet minus i försäkringsavtalet klart preciserade kostnader.²³

2.3 Kort om den kombinerade företagsförsäkringens upplägg

Den som tecknar en kombinerad företagsförsäkring, nedan kallad för Koff, köper en försäkring som omfattar tre områden. De är egendoms-, avbrotts- och ansvarsförsäkring, här uppställda i den ordning som de anges i Skandias Koff. Det första och givetvis det andra området är relevanta för denna uppsats medan det tredje området inte alls berörs.

I egendomsförsäkringskapitlet stadgas vilka skadehändelser som försäkringen omfattar. Dessa är indelade i sju block, brand, inbrott, rån, vatten, glas, skadegörelse och transportskada. Avbrottsförsäkringen hänvisar till de sex första skadehändelserna²⁴.

Maskinförsäkring ingår inte automatiskt i egendomsförsäkringen, utan man får teckna den som ett tillägg till försäkringen.²⁵ För att avbrottsersättning skall utgå till följd av maskinskada krävs det att maskinavbrottsförsäkring är

¹⁹ Se 36§ FAL.

²⁰ Lagerström & Roos (1992) s. 109.

²¹ Hellner (1995) s. 98f och s. 366f samt Lagerström & Roos (1992) s. 148. Angående rättsfall, se NJA 1966 s.210, 1972 s. 598 och NJA 1988 s. 62. Se även Kleineman, JT 1993-94 s. 718ff, Kleineman, ren förmögenhetsskada (1987) s. 191f och 355f samt Bengtsson, SvJT 1978 s. 516.

²² Den i årsredovisningen redovisade omsättningen inkluderar företagets intäkter från försäljningen av produkter och tjänster i företagets normala verksamhet med avdrag för rabatter, mervärdesskatt o.dyl. (nettoomsättningen) Se Thorell, Per, Företagens redovisning, s. 170.

²³ Lagerström & Roos (1992) s. 110.

²⁴ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 5, s. 19.

²⁵ Skandias KOFF, Tilläggsvillkor, s. 30 – 32.

tecknad.²⁶ För ersättning ur maskinavbrottsförsäkringen krävs det dock inte att maskinförsäkring är tecknad utan det räcker med att det finns en maskinavbrottsförsäkring. Vid avbrott till följd av maskinskada stadgar dock maskinförsäkringsvillkoren vilka skadehändelser som är ersättningsbara.

Avbrottsförsäkring kan tecknas på olika sätt och för olika skadehändelser. Det vanligaste är att företaget tecknar en kombinerade företagsförsäkring, i denna paketförsäkring ingår avbrottsförsäkring och omfattar de skadehändelser som finns angivet i den del som behandlar egendomsförsäkringen. Även separata avbrottsförsäkringar kan tecknas såsom brand-, maskin-, sjukavbrott, extrakostnadsförsäkringar m.m. Försäkringstagaren kan även välja mellan att teckna avbrottsförsäkring för varje dotterbolag eller för hela koncernen. Om det i försäkringsbrevet anges att avbrott gäller för försäkringsställe 1-5 är detta ett koncernavbrott medan varje dotterbolag har en egen avbrottsförsäkring om varje försäkringsställe anges i försäkringsbrevet. Om koncernavbrottsförsäkring är tecknad och ett avbrott har skett i ett dotterbolag skall hänsyn tas till möjligheten att lägga ut arbeten på de andra dotterbolagen om detta är möjligt vilket inte görs i det fall dotterbolaget har en egen avbrottsförsäkring. Det är fördelaktigare för en koncern att varje dotterbolag har en egen avbrottsförsäkring.

2.4 Försäkringsvillkoren i förhållande till FAL

FAL är tillämplig på alla avtal där försäkring meddelas av någon som driver försäkringsrörelse. I FAL 1–34 §§ finns allmänna regler som gäller för all försäkring medan skadeförsäkring behandlas i 35–96 §§. FAL tar sikte på bl.a. skadeförsäkring i vilken man kan avskilja en särskild grupp kallad sakförsäkring. I FAL talar man dock inte om sakförsäkring utan begreppet nämns med orden ”försäkring å gods”, se bl.a. 36 § FAL. Sakförsäkring innebär försäkringar där ersättningen bestäms av värdet på försäkrad egendom enligt 37, 38 och 75 §§ FAL. Men även sådan försäkring såsom avbrottsförsäkring, hyresförlustförsäkring m.m. ryms inom begreppet sakförsäkring. Hellner benämner sådan försäkring ”värdeförsäkring”. Som stöd för detta anföras att rätten till avbrottsförsäkringsersättning kan utgå om egendom blivit skadad till följd av en täckt händelse.²⁷

Enligt 3 § FAL, är lagens regler dispositiva såvida inte reglerna stadgar annat.. När man läser försäkringsvillkoren skall man ha de tvingande regler i åtanke. Dock bör nämnas att FAL:s regler inte behandlar det intresse som avbrottsförsäkringen försäkrar vilket kan utläsas av 36 § FAL.

Sammanfattningsvis kan sägas att vissa av FAL:s regler är tillämpliga på avbrottsförsäkring men inte bestämmandet av försäkrat intresse.

²⁶ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 5 3st, s. 19.

²⁷ Hellner (1965) s. 55f.

3 Tolkning av försäkringsavtal

3.1 Inledning

Eftersom uppsatsen behandlar avbrottsförsäkringsvillkor och andra villkor anslutna till dessa är det av vikt att belysa de allmänna tolkningsprinciper som tillämpas vid tolkning av försäkringsavtal. De flesta försäkringsavtal är ensidigt upprättade standardavtal vilket innebär att det endast är försäkringsgivaren som har författat avtalsvillkorstexten. Med standardavtal menas ett avtal med tryckta villkor avsedd att tillämpas för ett stort antal fall²⁸. Skandias Koff är ett ensidigt upprättat standardavtal vilket innebär att det endast är den ena parten, i detta fallet Skandia, som har upprättat villkoren. Vill ett företag teckna en sådan försäkring är de tvungna att som huvudregel, godta försäkringsvillkoren som de är, eller vara utan försäkring²⁹. Vidare ingås försäkringsavtal ofta utan att parterna särskilt diskuterar de allmänna försäkringsvillkoren. I de fall förarbeten finns till ensidigt upprättade avtal har dessa ringa betydelse för tolkningen av avtalsvillkorstexten³⁰. Detta innebär att ett sådant ”förarbete” som företagsskadehandboken endast skall tillmätas ringa betydelse vid tolkning av villkorstexten. Själva ingåendet och införlivandet av avtal och villkor faller utanför kapitlets ram vilket innebär att jag i stort bortser från detta.

3.2 Allmänt om avtalstolkningsprinciper

Vid avtalstolkning i allmänhet försöker man fastställa den vid avtalslutet gemensamma partsviljan hos avtalsparterna. Detta innebär att man försöker fastställa den subjektiva viljan hos respektive part för att bestämma avtalets innehåll och därmed dess rättsverknin. Denna tolkningsmetod har getts benämningen subjektiv tolkning.³¹

Försäkringsavtal är oftast utformade som standardavtal vilka är ensidigt upprättade av försäkringsgivaren. Då de allra flesta försäkringstagare inte ägnar de allmänna försäkringsvillkoren någon större uppmärksamhet, före eller vid avtalets ingående, och för det mesta har inte ens villkoren varit på tal mellan parterna, kan därför inte någon gemensam partsvilja fastställas för ett oklart villkor.³² På grund av detta kan därför inte den subjektiva metoden tillämpas.

²⁸ Juridikens termer (1993), s. 161.

²⁹ Jfr Bernitz (1993) s. 12f. Det går i vissa fall att utöka eller inskränka villkoren, man kan säga att det är en avtalsfråga mellan parterna.

³⁰ Bernitz (1993) s. 49.

³¹ Adlercreutz (1991) s. 32, Bernitz (1993) s. 47 samt Radetzki (1998) s. 60 med därtill hörande noter.

³² Bernitz (1993) s. 47, Lagerström & Roos (1991) s. 22 samt Radetzki (1998) s. 60f.

3.3 Objektiv tolkning

Den objektiv tolkningsmetoden är dominerande vid tolkning av försäkringsavtal på grund av att en gemensam partsvilja oftast inte kan fastställas ifråga om avtalets innebörd. Objektiv tolkning innebär att man utgår från att avtalet har den betydelse som en större relevant grupp av personer skulle ha tolkat det.³³ Denna allmänna tolkningsprincip används vid tolkning av standardavtal.³⁴ Dock är det inte uteslutet att individuella omständigheter beaktas vid tolkning av ett villkors innebörd.³⁵ Uppsatsen utgår vid tolkning av försäkringsavtalet endast från den objektiva tolkningsmetoden.

Försäkringsavtal är, som ovan sagts, ofta skriftliga standardavtal. Vid tolkning av avtalets villkor får man först göra en objektiv tolkning av avtalets innebörd enligt dess ordalydelse, med vilket menas den lydelse som orden har enligt allmänt språkbruk. Om villkoret innehåller facktermer, skall dessa tolkas enligt deras fastställda betydelse, så som fackmän inom respektive område tolkar dem eller i enlighet med deras rättsliga tillämpning. Detta innebär att den tolkning som branschpraxis, god sed, eller andra etablerade handlingsmönster tolkar en viss lydelse bör beaktas. Ett uttryck som används flera gånger men på olika ställen förutsätts in dubio ha samma betydelse.³⁶

Om villkoret inte är klart och tydligt formulerat skall villkoret bedömas efter sin plats och sättas in i sitt sammanhang med övriga villkor och mot bakgrund av avtalet i sin helhet för att söka fastställa dess innebörd, så kallad systeminriktad tolkning. Vidare kan avtalets uppbyggnad och disposition och ett särskilt villkors placering ge värdefull hjälp för tolkning av dess innebörd.³⁷ Även villkorets syfte kan påverka tolkningen.³⁸ Dock menar Bernitz att syftet med ett ensidigt upprättat standardvillkor inte, som regel, skall tillmätas någon betydelse vid tolkningen av t.ex. ett oklart friskrivningsvillkor.³⁹ Detta torde innebära att syftet med ett villkor måste vara klart och tydligt formulerat för att tillmätas någon betydelse.

Allmänna förnuftsövervägande, till exempel en rimlig tolkning av lydelsen som leder till ett förnuftigt resultat går före orimliga tolkningar som leder till ett orimligt resultat, beaktas också vid objektiv tolkning.⁴⁰

Ett annat tolknings sätt är att se hur parterna tidigare har tolkat avtalsvillkoret. Det krävs att båda parter har gett villkoret en viss betydelse för att denna tolkningen skall gälla även i en senare likartad situation.

³³ Bernitz (1993) s. 44f och Adlercreutz (1991) s. 34.

³⁴ Bengtsson (1992) s. 39, Bernitz (1993) s. 47 samt Lagerström & Roos (1991) s. 22.

³⁵ Adlercreutz (1996) s. 57f. Se även NJA 1933 s. 163.

³⁶ Hellner (1965) s. 73, Bernitz, (1993) s. 45f samt Radetzki (1998) s. 62.

³⁷ Hellner (1965) s. 73, Lagerström & Roos (1991) s. 24 och särskilt Bernitz (1993) s. 45ff.

³⁸ Adlercreutz (1991) s. 56 och Radetzki (1998) s. 62f.

³⁹ Bernitz (1993) s. 49.

⁴⁰ Bernitz (1993) s. 46.

Därmed har det ingen betydelse hur den part som ensidigt har upprättat avtalsvillkoret senare tolkar villkoret.⁴¹

En annan omständighet som kan beaktas vid tolkning av villkorets innebörd är vad dispositiv rätt stadgar, både lagstadgade och utvecklade genom rättspraxis såsom allmänna rättsgrundsatser med vilka avtalet kan utfyllas. Den dispositiva rätten skall ses som en bakgrundsrätt till standardavtalet.⁴² Om en försäkringsgivare vill att ett villkor skall avvika från dispositiv rätt bör villkoret vara klart och tydligt avfattat för att inte den dispositiva rätten skall påverka tolkningen av villkoret.⁴³

Vid avtalstolkning är det väsentligt för försäkringsgivaren att de villkor som positivt anger försäkringens omfattning tolkas restriktivt på grund av att försäkringsgivaren beräknar premien utifrån försäkringsvillkoren medan ansvarsbegränsande villkor bör tolkas restriktivt till förmån för försäkringstagaren på grund av tillämpade grundsatser, särskilt om villkoret är otydligt eller med hänsyn till praxis⁴⁴. Vid premieberäkning av en försäkring mot avbrott genom egendomsskada gäller det för försäkringsgivaren att ha detaljerade kunskaper om vad som avses med begreppen avbrott och egendomsskada samt om innebörden av att ersättning lämnas för avbrott genom egendomsskada.⁴⁵

3.4 Oklarhetsregeln

Oklarhetsregeln innebär att om ett försäkringsvillkor inte är klart och tydligt formulerat skall det tolkas till nackdel för den som har författat den (in dubio contra stipulatorem). Oklarheten drabbar den som har haft störst möjlighet att avvärja den, alltså försäkringsgivaren.⁴⁶ Detta har medfört att oklarhetsregeln har utformats som en culpapregel. Det rättspolitiska skälet för detta är att skydda försäkringstagaren och att förmå försäkringsgivaren att utforma försäkringsvillkor som är så klara och tydliga som möjligt.⁴⁷

Oklarhetsregeln är kodifierad i 10§ AVLK, regeln gäller för ”avtalsvillkor som inte varit föremål för individuell behandling”, alltså standardavtal. Regeln träffar partsförhållandet näringsidkare och konsument medan för kommersiella partsförhållanden, rådande praxis fortfarande gäller.⁴⁸

⁴¹ Hellner (1965) s. 76.

⁴² Bernitz (1993) s. 46 och Hellner (1965) s. 74f.

⁴³ Hellner (1965) s. 74.

⁴⁴ Hellner (1965) s. 76f.

⁴⁵ Radetzki (1998) s. 64.

⁴⁶ Se t.ex. NJA 1951 s. 765, 1963 s. 683, 1974 s. 573, 1987 s. 835 och 1988 s. 408.

⁴⁷ Adlercreutz (1996) s. 98 och Hellner (1965) s. 71.

⁴⁸ Ramberg (1995) s. 96.

3.5 Skadeförsäkringens villkorsnämnd

Vid tvister om tolkning av försäkringsvillkor är det ytterst domstolen som avgör villkorets tolkning men det är ganska ovanligt att tvisten förs så långt som till domstol. Vid tolkningstvister kan försäkringsgivaren välja att få ett utlåtande från skadeförsäkringens villkorsnämnd. Försäkringstagaren kan alltså inte själv begära att få ett fall prövat utan det är upp till försäkringsgivaren att bestämma om den tvistiga frågan skall prövas av nämnden. Denna nämnd består av lagfarna ledamöter och ledamöter med sakkunskap om skadeförsäkring, oftast försäkringsjurister.

Försäkringstagarsidan har ingen representant i nämnden.

Skadeförsäkringens villkorsnämnd grundar sina beslut på de av parterna inlämnade skriftliga handlingar vilka redogör för sakomständigheterna.

Deras beslut är dock inte bindande för parterna utan kan ses som en rekommendation vilken försäkringsgivaren alltid följer. I det fall ett beslut går försäkringstagaren emot kan han stämma försäkringsgivaren inför domstol eftersom att beslutet inte är bindande för parterna. I försäkringstvister som förs till domstol, begär domstolen ibland yttrande från denna nämnd på grund av deras sakkunskap om försäkring.⁴⁹

Att en domstols beslut kan innebära ett prejudikat för likartade fall är allmänt känt men vad gäller för nämndens beslut. Eftersom skadeförsäkringens villkorsnämnd endast består av representanter för försäkringsgivarna och att dess beslut inte är bindande för parterna och dessutom att deras utlåtande ofta är så korta att man får gissa sig till grunden för deras beslut kan man säga att deras betydelse avseende vad som är gällande rätt är väldigt liten. Dock är rättspraxis begränsad avseende försäkringsvillkorstvister då de flesta fall löses genom villkorsnämndens försorg. På grund av så få rättsfall från domstol finns att tillgå kommer därför ett stort antal fall prövade av skadeförsäkringens villkorsnämnd att belysas närmare i kapitel 6 men man skall ha i åtanke dess begränsade betydelse avseende gällande rätt.

⁴⁹ Se närmare Lindell-Frantz (1998) s. 89ff samt Bengtsson (1991) s. 39.

4 Avbrottsförsäkringsvillkoren

4.1 Inledning

För att ersättning skall utgå ur avbrottsförsäkringen krävs det att alla de förutsättningar som uppställs enligt villkoren är uppfyllda. Följande rekvisit skall var uppfyllda för att ersättning skall utgå:

1. att skadan har uppstått under den tid försäkringen varit i kraft,
2. att en ersättningsbar händelse har orsakat egendomsskadan,
3. att egendomsskadan har orsakat en minskning av det försäkringsmässiga täckningsbidraget under ansvarstiden.
4. att den förlust som har uppstått skall ha drabbat den försäkrade rörelsen.⁵⁰

I det följande skall de olika rekvisiten kort belysas. Utdrag ur villkorstexten är skriven i kursiv stil.

4.2 Försäkringstid och ansvarets inträde

”Försäkringen gäller för avbrott till följd av egendomsskada ..., som inträffat under försäkringstiden....”⁵¹

En förutsättning för ersättning är att skadan har inträffat under den tid försäkringen varit i kraft.⁵² Enligt villkoren är huvudregeln att försäkringstiden räknas från 00.00 begynnelse dagen och ett år fram i tiden.⁵³

Försäkringsgivarens ansvar inträder vid försäkringstidens början även om premien inte har betalats. Dock krävs det att försäkringstagaren har betalt premien senast 14 dagar från det att premieavin skickades ut.⁵⁴

Vid förnyelse av försäkringen upphör ansvaret om inte premien betalats senast 30 dagar från det att premieavin skickats ut.⁵⁵ Försäkringstiden börjar alltså löpa i och med avtal om försäkring sluts medan försäkringsgivarens ansvar är avhängig av att premien betalas.⁵⁶

Om ett försäkringsavtal sägs upp, upphör också försäkringsgivarens ansvar. Försäkringsavtal kan sägas upp om dröjsmål med premiens erläggande

⁵⁰ Se närmare Skandias KOFF. Försäkringsvillkor K 708:10, s. 19, p 1 – 5.

⁵¹ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 3, s. 19.

⁵² Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 3, s. 19.

⁵³ Skandias KOFF, Allmänna avtalsbestämmelser, p 3.1, s. 27.

⁵⁴ Skandias KOFF, Allmänna avtalsbestämmelser, P 3.31, s. 27.

⁵⁵ Skandias KOFF, Allmänna avtalsbestämmelser, p 3.322, s. 27.

⁵⁶ Jfr 11§ 1st FAL. Enligt 12§ 1st FAL skall premien erläggas direkt om inte annat är avtalat. I de fall ansvarigheten inträder i och med premiebetalningen, se NJA 1992 s. 782, där en premie betalades över postgirot. HD ansåg att premien var betald den dag då betalningsordern bokfördes hos postgirot.

föreligger och enligt villkoren upphör avtalet att gälla tre dagar efter försäkringstagaren fått meddelande om uppsägning⁵⁷. Enligt FAL får försäkringsgivaren vid nyteckning säga upp avtalet tidigast efter tre dagar från avtalad betalningstidpunkt medan förbehåll, att försäkringsgivarens ansvar endast inträder om premiebetalning har skett, endast får återopas vid dröjsmål med premiens erläggande⁵⁸. När det gäller senare periods premie, får inte försäkringsgivarens ansvar upphöra innan en vecka har förflutit från det att försäkringstagaren fått ett meddelande med erinran om att premien förfallit.⁵⁹ Uppsägning kan också ske vid skada, vid vägrad besiktning eller vid ändrat försäkringsbehov⁶⁰.

Detta innebär att om en ersättningsbar skada inträffar under denna fjortondagars period och ett försäkringsavtal har ingåtts, svarar försäkringsgivaren för skadan under förutsättning att försäkringstagaren betalar premien inom fjortondagarsfristen medan försäkringstagaren endast har en vecka på sig vid erläggandet av en senare periods premie.

4.3 Ersättningsbar händelse och egendomsskada

*"Ersättning lämnas för avbrott på grund av sådan egendomsskada som omfattas av ersättningsbar skadehändelse enligt 5A. Brandförsäkring..."*⁶¹

4.3.1 Ersättningsbar skadehändelse

Med ersättningsbar skadehändelse menas en sådan händelse som täcks av ett försäkringsavtals omfattningsvillkor. Omfattningsvillkor är villkorsklausuler som preciserar de situationer, skadehändelser, som omfattas eller inte omfattas av försäkringen.⁶² I avbrottsförsäkringen hänvisar villkoren till de ersättningsbara skadehändelser som omfattas av egendomsförsäkringen.⁶³

⁵⁷ Skandias KOFF, Allmänna avtalsbestämmelser, p 3.21, s. 27.

⁵⁸ Se 14§ 1st FAL vilken är tvingande, stämmer överens med Skandias villkor.

⁵⁹ 14§ 2st FAL vilken är tvingande. Skandias avtalsbestämmelser föreskriver endast att premien skall betalas senast 30 dagar efter det att premien skickats ut. Har inte premien betalats föreligger dröjsmål, se p 3.322 Skandias KOFF, s. 27. Detta skulle innebära att ansvaret upphör i och med att dröjsmål föreligger och därmed strider villkoret mot FAL:s regel.

⁶⁰ Skandias KOFF, Allmänna avtalsbestämmelser, s. 27.

⁶¹ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 5 1st p 1, s. 19. Övriga händelser är inbrott, rån, vatten, glas, skadegörelse, avbrott i tillförsel av el m.m., skada hos leverantör eller kund och maskinskada om ett sådant tillägg har tecknats.

⁶² Försäkringstermer (1987), s. 105 och 131. Se även Hellner (1965) s. 96ff.

⁶³ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 5, s. 19 vilken hänvisar till kapitlet om egendomsförsäkring, försäkrade skadehändelser, p 5A s. 3 till 5F s. 8. I försäkringsbrevet skall anges vilka skadehändelser som är försäkrade. Exempel på skadehändelser är, brand, vatten, inbrott, rån, glas, skadegörelse.

Ett exempel på händelse som är ersättningsbar är skada genom brand.⁶⁴ I detta fall är skadehändelsen, brand, medan egendomsskadan är den egendom som skadas till följd av branden. Genom att undersöka den händelse som skall ha orsakat skadan som lett till avbrottet, kan man utreda om händelsen har medfört en ersättningsbar egendomsskada eller inte. I villkoren har man gjort begränsningar för såväl vissa händelser som för vissa egendomsskador⁶⁵. Termen brand innebär enligt 79§ FAL, eld som kommit lös. Om egendom som brinner orsakar skada på annan försäkrad egendom ansvarar försäkringsgivaren oavsett om egendomen brunnit eller ej. Det räcker alltså att den andra egendomen har blivit svedd eller rökskadad till följd av den primära ersättningsbara branden.⁶⁶

Om en händelse, som har orsakat en egendomsskada, är undantagen ur försäkringen är skadan inte ersättningsbar och ersättning kan därmed inte utgå genom avbrottsförsäkringen trots att övriga förutsättningar är uppfyllda. I SkVN 27/1990 hade en värmepump gått sönder till följd av korrosion och skadan ledde till att extrakostnader för alternativenergi uppstod. Försäkringen undantog skada som bestod i korrosion. Nämnden ansåg inte avbrottsförsäkringen kunde lämna ersättning för de uppkomna extrakostnaderna eftersom att primärskadan var undantagen. Det förelåg ingen ersättningsbar händelse eftersom att händelsen inte var plötslig och oförutsedd i och med att skadan bestod i korrosion.

Utöver de ovan angivna skadehändelserna⁶⁷ omfattas även sådan händelse som avbrott i tillförsel av el, gas, vatten eller värme från inkommande serviceledning till den försäkrade verksamheten.⁶⁸ SkVN 33/1987 handlar om avbrott till följd av avbruten tillförsel av elkraft. En försäkringstagares skorsten hade blivit reparerad efter en skada. Genom myndighetsbeslut blev han förbjuden att ansluta sin ångpannan till skorstenen. Frågan var om den förlust som uppstod till följd av avbrott i produktion av ånga kunde ersättas genom avbrottsförsäkringen. Nämnden ansåg inte att myndighetsbeslutet utgjorde en ersättningsbar händelse eller var en följd av en ersättningsbar händelse vilken lett till avbrott i tillförsel av el, gas, vatten eller värme, varför de förluster som uppkom inte omfattades av försäkringen.

Sammanfattningsvis kan sägas att en ersättningsbar händelse är en i villkoren preciserad situation vilken bl.a. måste ha uppkommit för att för att en ersättningsbar avbrottsskada skall föreligga. De i villkoren angivna skadehändelserna kallas för omfattningsvillkor.

⁶⁴ Skandias KOFF, Egendomsförsäkring, p 5A.1, s. 3. Som exempel på elfenomen är kortslutning, överslag, ljusbåge eller annan överspänning, se s. 36 villkoren, under elfenomen.

⁶⁵ Se t.ex. 5A.1.1 ”...brand som orsakats av elfenomen...” Man har undantagit orsaken till att brand uppstår och därmed begränsat händelsen brand. Vissa egendomsskador är undantagna, t.ex. ”skada som består i korrosion”, se under tilläggsförsäkring, maskin.

⁶⁶ FAL 79§ 1st och 5st. Vad som inte räknas som brand anges i 2 – 4st samma §.

⁶⁷ Se kapitel 2.3 i denna uppsats.

⁶⁸ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 5 1st 2p, s. 19.

4.3.2 Egendomsskada

Med egendom menas allt av förmögensvärde som finns hos eller tillhör företaget såsom fast- och lös egendom⁶⁹. För att en egendomsskada skall anses vara för handen krävs det att egendomen har genomgått någon form av fysisk försämring till följd av en ersättningsbar händelse. Med fysisk försämring menas alla former av försämringar oavsett om egendomens brukbarhet påverkas eller inte, bara de står i tillräckligt nära samband med den täckta händelsen.⁷⁰ Vid en reparation efter en brandskada i en skorsten uppstod damm vilket medförde att ett varulager måste flyttas ut under reparationstiden. Denna kostnad ansågs inte utgöra en skada till följd av brand.⁷¹

Kravet på att det skall vara egendom som skadas och orsakar ett avbrott vållar sällan några problem men har varit uppe för prövning i vilkorsnämnden i ett par fall. I SkVN 38/1977 var frågan om en ersättningsbar händelse hade medfört skada på egendom. En försäkringstagare hade blivit knivskuren vid ett rån och yrkade ersättning för avbrott i verksamheten. Nämnden menade att avbrottet endast var hänförligt till personskadan och därför kunde inte någon ersättning utgå genom avbrottsförsäkringen. I ett annat fall, SkVN 29/1980, hade ett kvarter med byggnader brandskadats och på grund av branden beslutades att de brandskadade byggnaderna skulle rivras. Den lokal som försäkringstagaren hyrde i kvarteret hade dock inte drabbats av branden men fastighetsägaren sade upp hyreskontraktet på den grunden att han ändå skulle riva byggnaden. Avbrott uppstod i försäkringstagarens rörelse. Nämnden ansåg att förutsättningarna för ersättning ur avbrottsförsäkringen inte var uppfyllda då byggnaden inte hade drabbats av någon skada. Det hade ju inte uppstått någon egendomsskada på försäkringsstället. Man torde även kunna säga att ingen ersättningsbar händelse hade uppstått även om det hade brunnit i närheten.

Den egendom som skadas behöver inte vara försäkrad för att ersättning för avbrott skall utgå, utan det viktiga är om den täckta händelsen medfört skada. Denna huvudregel, att egendomen inte behöver vara försäkrad, gäller tydligen endast för det grundskydd som egendomsförsäkringen ger såsom brand, vatten, inbrott etc. Möjligheten att teckna kompletterande skydd beaktas inte, t.ex. om ett oförsäkrat garage med en innestående bil brinner upp. Det avbrott som uppstår till följd av byggnadsskadan omfattas av avbrottsförsäkringen eftersom att byggnaden kan försäkras inom grundskyddet medan bilen inte omfattas därför att det hade krävts ett särskilt avtal för att bilen skulle ha utgjort försäkrad egendom.⁷² Även om egendomen inte ingår på grund av att någon annan genom garanti eller annat åtagande betalar skadekostnaden, utgår ersättning genom avbrottsförsäkringen. I en separat maskinavbrottsförsäkring måste de

⁶⁹ Det krävs dock att egendomen klassas som lagligt intresse.

⁷⁰ Hellner (1965) s. 99.

⁷¹ SkVN 35/1947

⁷² Skandias skadehandbok, 1997-03-10 Flik H, s. 106.

maskiner som orsakar avbrottet vara angivna i försäkringsbrevet för att ersättning skall kunna utgå.⁷³

4.4 Försäkrat intresse och ansvarstid

*”Försäkringen gäller för avbrottskada som består i att det försäkringsmässiga täckningsbidraget minskar eller går förlorat p.g.a. inskränkningar i den försäkrade rörelsen under ansvarstiden”.*⁷⁴

4.4.1 Försäkrat intresse

Det försäkrade intresset är enligt 35§ FAL ”varje lagligt intresse, som kan uppskattas i penningar”, i 36§ FAL stadgas att samma intresse endast avser den värdeminskning som kan uppstå då egendom drabbas av skada, såvida inte annat är avtalat. Dessa regler berör inte det intresse som försäkras vid avbrottsförsäkring.

Försäkrat intresse syftar på det intresse som försäkringstagaren har. Om en Koff försäkrad fastighet med verksamhet drabbas av en brandskada, kan ägaren till densamma lida ekonomisk förlust, dels genom att fastighetens värde minskat och dels genom en inkomstminskning till följd av avbrott i verksamheten. Dessa två förluster är olika intressen och konkurrerar inte med varandra. Även andra än ägaren till fastigheten och verksamheten kan lida förlust till följd av skadan såsom den som har panträtt i fast egendom eller företagshypotek eller arbetstagare.⁷⁵ Man kan uttrycka det som så att det är en speciell typ av förlust som man vill försäkra sig mot. Det försäkrade intresset i avbrottsförsäkringen är bortfall av det försäkringsmässiga täckningsbidraget⁷⁶.

Det försäkrade intresset skall vara lagligt.⁷⁷ I FFR 1975 s. 217, hade en restaurang drabbades av brandskada och ägaren yrkade på avbrottsersättning. Restauranglokalen hade iordningställts utan byggnadslov, även om ett bygglov hade sökts hade inte ägaren erhållit något lov. Försäkringsgivaren nekade utge avbrottsersättning på grund av att man ansåg att ett olagligt intresse var för handen eftersom att restaurangen hade bedrivits olagligt. HovR kom dock fram till att det var ett lagligt intresse på grund av att det i de flesta fallen var tillåtet att driva restaurangrörelse.

Försäkringstagaren har att bevisa att försäkrat intresse föreligger. Detta beviskrav är normalt enligt RH 1996:3. Där fastslog HovR att frågan om ett

⁷³ Nordin (1996) s. 15f

⁷⁴ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 2, s. 19.

⁷⁵ Hellner (1965) s. 213f.

⁷⁶ Med försäkringsmässigt täckningsbidrag menas försäljningsvärdet för såld, levererad vara eller utförda tjänster, exklusive mervärdesskatt, minskat med kostnader för i försäkringen preciserade kostnader. Se Kommentarer (1978), s. 95.

⁷⁷ Hellner (1965) s. 220.

försäkrat intresse föreligger är fristående från frågan om hur en skada har uppstått. Rättsfallet rörde en konsumentförsäkring vilket innebär att detsamma torde gälla för företagsförsäkring.⁷⁸

4.4.2 Försäkringsmässigt täckningsbidrag

Det försäkrade intresset är den förlust av försäkringsmässigt täckningsbidrag som kan uppstå till följd av avbrottet. Därför är det viktigt att utreda om försäkringstagaren har drabbats av en verklig förlust. Skadan regleras efter ansvarstiden har gått ut vilket innebär att avbrottet som huvudregel regleras tolv månader efter det att egendomsskadan inträffade. Förlusten skall alltså vara synlig tolv månader efter det att skadan inträffade, detta innebär att inarbetad tid eller omläggning av produktionen som medför extrakostnader kan ersättas via en extrakostnadsförsäkring.

För att kunna fastställa att en förlust verkligen har uppstått i rörelsen under ansvarstiden görs en jämförelse med perioden före den inträffade egendomsskadan. Denna period skall vara lika lång som ansvarstiden men högst 12 månader.⁷⁹ För beräkning av täckningsbidraget⁸⁰ under jämförelseperioden används rörelsens redovisade intäkter och kostnader⁸¹. Därefter tas hänsyn till sådana förhållanden som skulle ha inverkat på det försäkringsmässiga täckningsbidraget under ansvarstiden. Det kan t.ex. vara förändringar i råvarupriser, löner, maskinkostnader och strejker under ansvarstiden.⁸² När dessa förhållanden har tagits med i beräkningen får man fram ett jämkat försäkringsmässigt täckningsbidrag och det är detta bidrag som rörelsen skulle ha haft om skadan inte hade inträffat. Därefter skall det uppnådda täckningsbidraget räknas fram, alltså det bidrag som rörelsen har uppnått under ansvarstiden. Detta bidrag skall räknas upp med sådana kostnader som inte är försäkrade.⁸³

Därefter minskas det jämkade täckningsbidraget med det faktiskt uppnådda bidraget. Den summa man får fram, skall minskas med bl.a. förlust till följd ”av att en del av ansvarstiden utnyttjats för förbättringar, utvidgning eller annan förbättring av den skadade egendomen utöver dess återställande till samma skick som före skadan. Detta gäller även sådan förändring som är en följd av myndighetsåtgärd”.⁸⁴

⁷⁸ Se närmare Lindell, Bevisbördan i försäkringsmål, NFT 1992 s. 213ff.

⁷⁹ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 10 – 10.2

⁸⁰ Se närmare Kommentarer (1978), s. 98ff.

⁸¹ Se närmare i Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 7, s. 19, om vilka intäkter och kostnader som skall tas med i beräkningen.

⁸² Lagerström & Roos (1992) s. 121 och Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 10.1 3st.

⁸³ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 10.2.

⁸⁴ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 10, s. 20 hänvisar till p 5.1, s. 19.

4.4.3 Inskränkning i rörelsen

Begreppet ”inskränkning” kan förleda en att tro att det innebär att ett fysiskt hinder, alltså en egendomsskada eller ett återställande av en sådan skada skall ha orsakat förlust och att förlusten upphör samtidigt som det fysiska hindret blev åtgärdat. Så är inte riktigt fallet.

I SkVN 51/95 blev en kombinerad pälssaffär med förvaring av kunders pälsar genom inbrott bestulna på egna och 1/3 av kundernas pälsar. Inbrottet inträffade september 93 och under våren 94 märktes ett kundbortfall på grund av att kunderna inte längre litade på pälssaffärens förmåga att förvara kundernas pälsar på ett säkert sätt. Försäkringsgivaren avböjde yrkad avbrottsersättning på den grunden att det inte rörde sig om ett fysiskt hinder. Nämnden ansåg att en ersättningsbar händelse hade orsakat kundbortfallet och att detta var att anse som en inskränkning i rörelsen. Detta torde innebära att sambandet mellan den ersättningsbara skadehändelsen och förlusten har utsträckts.

4.4.4 Avbrottsförsäkringens ansvarstid

Om en ersättningsbar skada inträffar under den tid försäkringsgivaren är ansvarig, ersätter avbrottsförsäkringen den förlust som uppstår under ansvarstiden. Enligt villkoren innebär begreppet ansvarstid, ”den tidsperiod under vilken bortfall av försäkringsmässigt täckningsbidrag ersätts”⁸⁵. Avbrottsförsäkringens ansvarstid börjar löpa från den tidpunkt då egendomsskadan inträffat och 12 månader fram i tiden⁸⁶.

En fråga är vad som gäller om en skada har inträffat under den tid som försäkringsgivaren är ansvarig för, men upptäcks först efter försäkringsgivarens ansvar har upphört. Som exempel, en verksamhet drabbas av en vattenskada på grund av en läckande koppling i ett rör vilken har stått och läckt i ett par månader innan skadan upptäcks. Skadan medför ett avbrott i verksamheten. Skadan upptäcks två månader efter försäkringen har upphört att gälla. Ingen ny försäkring har tecknats. Frågan är om försäkringen skall ersätta detta avbrott. Eftersom att skadan har inträffat under den tid som försäkringsgivaren ansvarar, under förutsättning att alla andra rekvisit är uppfyllda, skall avbrottet ersättas. Om ansvarstiden är satt till tolv månader skall ersättning utgå för uppkomna förluster under resterande tio månader eftersom att ansvarstiden räknas från den tidpunkt när egendomsskadan inträffade⁸⁷.

⁸⁵ Skandias KOFF, Definitioner, se ansvarstid, s. 36.

⁸⁶ Vid egendomsförsäkring börjar ansvarstiden från och med avtalets ingående eller erläggandet av premien medan ansvarstiden vid avbrottsförsäkring börjar löpa den dag skadan har inträffat eller upptäckts, se Skandias KOFF, p 5 in fine, s. 19. Villkoren använder begreppet inträffa, det kan i vissa fall vara svårt att fastställa när en smygande vattenskada har inträffat. Dock skall ansvarstiden normalt inte anses börja löpa innan den inträffade skadan har upptäckts, se Lagerström & Roos s. 118.

⁸⁷ Intervju med Gerd Sörbris, Företagsskadereglerare, Folksam Malmö.

En annan fråga är vilken ansvarstid som skall gälla när försäkringstagaren inte skall återuppföra den skadade egendomen vilken har medfört avbrottet. I SkVN 69/1988 var frågan under hur lång tid försäkringsgivaren skulle utge hyresförlust, när försäkringstagaren inte ville återuppföra den brandskadade byggnaden. Försäkringstagaren menade att han var berättigad till ersättning under hela ansvarstiden, vilken var två år. Försäkringsgivaren menade att ersättning inte kunde utgå under längre tid än den tid det skulle ha tagit att återuppföra byggnaden. De förluster som uppkom efter det att byggnaden beräknades vara återuppförd var en följd av försäkringstagarens beslut att inte återuppföra byggnaden och inte en följd av skadan. Nämnden biföll försäkringsgivarens argument.

En ytterliggare fråga är vad som gäller i det fall hela rörelsen avvecklas innan den egendomsskada som har medfört avbrottet har reparerats. I det fall en anläggning skadas och inte återuppförs, dock drivs rörelsen vidare, måste en beräkning göras för den tid det skulle tagit för att återställa anläggningen. I ett sådant fall görs en betydande inbesparing av fasta kostnader och den avbrottsersättning som kan komma att utgå begränsas till utebliven nettovinst, se ovan SkVN 69/1988. Detsamma torde gälla i det fall hela rörelsen avvecklas innan skadan har reparerats färdigt eller fram till dess skadan beräknades vara klar.

4.5 Försäkrad rörelse

”Försäkringen gäller för avbrott till följd av egendomsskada som inträffar inom det försäkringsställe som anges för avbrottsförsäkring i försäkringsbrevet”⁸⁸

Avbrottsförsäkringen kan tecknas för att gälla på ett eller flera försäkringsställen. Med försäkringsställe menas den plats där verksamheten bedrivs. Genom att ange platsens fastighetsbeteckning i försäkringsbrevet, begränsas försäkringen till att gälla för just den platsen. Om försäkrad verksamhet bedrivs på flera platser skall var och en av dessa platser fastighetsbeteckning anges i försäkringsbrevet.⁸⁹ Den egendomsskada som medför att ett avbrott uppstår i verksamheten skall ha inträffat på försäkringsstället. Dock ingår även egendomsskada som uppstår hos leverantör vilket har medfört att leverans inte har kunna ske till försäkringstagaren och att denne därför drabbas av ett avbrott på försäkringsstället.

Avbrottsförsäkring kan tecknas för att gälla en rörelse eller för en hel koncern. I det första fallet skall förlusten ha uppstått i denna enda rörelse medan i det andra fallet gäller avbrottsförsäkringen för alla företag som ingår i koncernen, det är alltså själva koncernen som skall ha drabbats av förlusten. Dessutom har de resterande företag inom koncernen en skyldighet

⁸⁸ Skandias KOFF. Avbrottsförsäkring, s. 19.

⁸⁹ Jfr Hellner (1965) s. 87.

att försöka minska den uppkomna förlusten i det drabbade företaget genom att lägga över produktion m.m. till de andra företagen inom koncernen. I det fallet en företagare har en separat avbrottsförsäkring för en rörelse vilken har drabbats av en täckningsbidragsförlust, där försäkringstagaren själv eller annan för hans räkning driver annan rörelse skall försäkringstagaren visa upp det eller dessa bolags räkenskaper för att fastställa om dessa bolag har gjort en täckningsbidragsökning till följd av att ett annat företag drabbats av avbrott.⁹⁰ Orsaken till detta är att försäkringstagaren inte skall göra en vinst till följd av avbrottet genom att han lägger över produktion till sina andra bolag. Försäkringens syfte är att ersätta försäkringstagaren den verkliga förlust som han drabbas av på grund av avbrottet.

⁹⁰ Nordin (1996) s. 73.

5 Sambandets karaktär

5.1 Inledning

Detta kapitel skall undersöka vilket krav försäkringsvillkoren ställer på orsakssambandet mellan avbrott och egendomsskada och i viss mån mellan egendomsskada och ersättningsbar händelse. De försäkringsvillkor som utpekar en ersättningsbara händelse kan man kalla för ansvarsbärande händelsevillkor⁹¹. Om ett ansvarsbärande händelsevillkor kräver ett orsakssamband mellan den täckta händelsen och en skada kan det sägas utgöra ett ansvarsbärande orsaksvillkor⁹². Det ansvarsbärande orsaksvillkoret kan stadga att orsakssambandet skall uppfylla ett krav på faktisk- eller direkt- kausalitet⁹³. Orsaksvillkoret stadgar alltså en viss orsakskvalitet. Kravet på orsakssambandets kvalitet skall behandlas utifrån den språkliga betydelsen av de uppställda kraven i försäkringsvillkoren och hur praxis och doktrin har behandlat detsamma.

I en nyligen framlagd doktorsavhandling av Marcus Radetzki⁹⁴, vars undersökning tog sikte på orsakssambandet mellan ersättningsbar händelse och skada, drogs slutsatsen att adekvansläran tillämpas inom försäkringsrätten men att den tillämpas liberalt.⁹⁵ Undersökningen i detta kapitel inriktar sig på orsakssambandet mellan ersättningsbar skada och avbrott. Undersökningen skall visa att även här uppställs ett visst krav på adekvans. För att visa detta, börjar undersökningen med att redogöra översiktligt för kravet på kausalitet inom kontraktsrätten där också adekvansläran anses tillämplig⁹⁶. Därför kommer en kort översiktlig redogörelse för kausalitetsbegreppet och adekvanslärans tillämpning inom skadeståndsrätten att göras eftersom adekvansläran har sitt ursprung och största tillämpningsområde inom detta område. I 5.3 skall sambandets karaktär inom försäkringsrätten närmare belysas. Därefter redogörs för de i försäkringsvillkoren uppställda kraven på orsakssamband och till sist i kapitel 6, en genomgång av domstols- och skadevillkorsnämndsfall för att visa dess yttersta gräns.

5.2 Skadeståndsrättens krav på sambandets karaktär

I skadeståndslagen, 2 kap 1§, stadgas att den som *orsakar* sakskada, vårdslöst eller uppsåtligen, skall ersätta skadan. Enligt ordalydelsen i regeln

⁹¹ Schmidt (1943) s. 198.

⁹² Schmidt (1943) s. 198f.

⁹³ Med kausalitet menas orsakssammanhang, se Juridikens Termer (1993).

⁹⁴ Radetzki (1998).

⁹⁵ Radetzki (1998) s. 269f.

⁹⁶ Hellner (1996) s. 206.

uppställs inget krav på att orsakssambandet skall ha en viss kvalitet. Detta skulle innebära att en skadegörande handling som har något som helst samband med den uppkomna skadan skall anses medföra skadeståndsansvar för den som utförde den skadegörande handlingen. För att inte ansvaret skall bli för vidsträckt har lagstiftaren ur rättspolitiska aspekter föreskrivit ett krav på att orsakssambandet skall vara adekvat⁹⁷. Skadeståndsansvar föreligger i det fall sambandet mellan handling och skada är adekvat, alltså om skadan är en beräknelig verkan av handlingen.

5.2.1 Kausalitetsbegreppet

Två allmänt vedertagna begrepp i doktrinen används för att analysera orsaksförloppet mellan en händelse och den skada som händelsen orsakar. Dessa två begrepp är tillräcklig- och nödvändig betingelse⁹⁸. Att en händelse är en tillräcklig betingelse⁹⁹ för en skada innebär att en händelse enligt naturens och samhällets ordning leder till en skada. Att en händelse är en nödvändig betingelse¹⁰⁰ för en skada innebär att skadan inte skulle ha inträffat om inte händelsen inträffat. Som exempel kan anföras att en brinnande tändsticka förs till en torr höstack som, enligt naturens ordning, fattar eld och skada uppstår på densamma.¹⁰¹ Att den brinnande tändstickan orsakar att höstacken brinner är att bedöma som en tillräcklig betingelse och det faktum att om inte tändstickan förts mot höstacken så skulle den inte heller ha börjat brinna, betecknas som en nödvändig betingelse för skadan. Enligt Hellner torde uppfattningen i skandinavisk rätt vara den att orsak är detsamma som *conditio sine qua non*¹⁰².

5.2.2 Adekvansläran

I vissa fall där den oaktsamma handlingen är en tillräcklig betingelse för skada har man ändå valt att inte anse att den skadegörande handlingen medför skadeståndsansvar för skadan därför att det var alltför osannolikt att handlingen skulle medföra skadan. I dessa fall har man fastslagit, från lagstiftarens- och domstolarnas sida, att ett krav på adekvans skall föreligga för skadeståndsansvar.¹⁰³

⁹⁷ Duwa (1993) 2401. I NJA 1993 s. 41 I och II, uttalade HD in pleno: ”En grundsats inom skadeståndsrätten är att det skall föreligga adekvat kausalitet mellan en handling och en inträffad skada för att skadestånd skall kunna utgå. Genom kravet på adekvat kausalitet förhindras att alltför oväntade och avlägsna skadeverkningar ersätts”.

⁹⁸ Enligt Peczenik (1979) Kan en händelse som endast är en tillräcklig betingelse för skada betecknas som svag kausalitet medan en händelse som både är en tillräcklig- och nödvändig betingelse för skada betecknas som stark kausalitet.

⁹⁹ Det latinska uttrycket är *causa causans* – orsakande orsak. Se Hellner (1976) s. 142f samt Hellner (1995) s. 197.

¹⁰⁰ Det latinska uttrycket är *conditio sine qua non* – vilkor utan vilket skadan inte skulle ha inträffat. Se Hellner (1976) s. 142f samt Hellner (1995) s. 197.

¹⁰¹ Se bl.a. Hellner (1995) s. 197.

¹⁰² Hellner (1976) s. 143. Hellner tillägger dock att många har en annan mening, så torde det även vara i dag. *Conditio sine qua non* betyder ”vilkor utan vilket skadan inte skulle ha inträffat”, se not 100.

¹⁰³ Hellner (1995) s. 198 och 203.

Ett berömt exempel belyser denna problematik. Exemplet tar upp två fall, och i bägge fallen somnar kusken oaktsamt vilket medför att passageraren avlider. I det ena fallet avlider passageraren av ett blixtnedslag sedan hästen valt fel väg och i det andra fallet till följd av att häst och vagn kör i diket.¹⁰⁴ Vilka av dessa exempel skall medföra skadeståndsskyldighet för kusken. Kuskens försummelse är både en tillräcklig och nödvändig betingelse för skadan¹⁰⁵. I sannolikhetsstermer kan sägas att sannolikheten för att ekipaget skall hamna i diket ökar efter det att kusken har somnat medan sannolikheten för att blixten skall slå ner på den felaktiga vägen inte i normalfallet kan sägas ha ökat.¹⁰⁶ I det första men inte i det andra fallet föreligger skadeståndsskyldighet.

5.2.2.1 Adekvansbedömning

Det som skall bedömas är sambandet mellan orsak och skada.¹⁰⁷ Bedömningen innebär en värdering av orsakssambandet vilket måste vara av en viss kvalitet för att betecknas som adekvat.¹⁰⁸ Vanligaste sättet att bestämma kvaliteten är att undersökningen inriktas på en sannolikhetsprövning¹⁰⁹. För att adekvans skall föreligga krävs det att handlingen medfört en viss grad av sannolikhetsökning för att skada skall uppstå. För att en sådan undersökning skall kunna göras krävs det en viss grad av regelbundenhet mellan handling och skada.¹¹⁰ Själva sannolikhetsbedömningen får bestämmas genom frekvensundersökningar såsom genom statistik eller allmän erfarenhet.¹¹¹ Ett annat sätt att formulera adekvanskravet är att skadan ”ligger i farans riktning”.¹¹² Som exempel på denna formulering kan anföras att det ligger ”i farans riktning” att en vagn far i diket om kusken somnar på densamma, men inte att passageraren träffas av blixten”. I detta uttryck anses skada kunna ersättas ”även om händelseförloppet är så egendomligt att det föreföll ytterst osannolikt att vållandet skulle leda till den inträffade skadan”.¹¹³

I förarbetena till skadeståndslagen formuleras adekvansen som ett krav på att skadan, skall ha ”framstått som en beräknelig och i viss mån typisk följd av det skadegörande beteendet” för en person med kännedom om alla föreliggande omständigheter.¹¹⁴ Även om en sådan formulering verkar ta sikte på en subjektiv bedömning görs den på objektiva grunder genom att konstruera en tänkt bedömare.¹¹⁵ Den tänkte bedömaren torde motsvara en

¹⁰⁴ von Kries (1888) s. 200ff.

¹⁰⁵ Hellner (1995) s. 203.

¹⁰⁶ Andersson (1993) s. 32.

¹⁰⁷ Andersson (1993) s. 94.

¹⁰⁸ Andersson (1993) s. 94f.

¹⁰⁹ Se bl.a. Hellner (1995) s. 204ff.

¹¹⁰ Se bl.a. Hellner (1995) s. 204.

¹¹¹ Persson (1962) s. 73ff.

¹¹² Vinding Kruse (1951) s. 373 ; Andersson (1993) s. 98; Hellner (1995) s. 204.

¹¹³ Hellner (1995) s. 204

¹¹⁴ Prop. 1972:5 s. 21f.

¹¹⁵ Hellner (1995) s. 205, Lödrup (1995) s. 291.

person som är allvetandes inom just det område som berör skadan, t.ex. en framstående fackman. Den fråga som fackmannen skall svara på är om han med nyttjande av all tillgänglig kunskap vid en efterhandsbedömning anser skadan påräknelig. Om han svarar ja på denna fråga är skadan adekvat orsakad och skadevällaren blir skadeståndsskyldig.¹¹⁶

5.2.2.2 Tidpunkten för bedömningen

Adekvansbedömningen skall ske, som ovan nämnts, i efterhand, d.v.s. ytters vid tiden för domstolsprövningen. Andersson menar dock att domstolen bedömer adekvansen utifrån situationen vid handlingsögonblicket men att detta inte innebär någon praktisk skillnad mot att göra en efterhandsbedömning. Andersson menar vidare att om nya rön skulle framkomma så skulle domstolen ta hänsyn till detta.¹¹⁷

5.3 Avbrottsvilkorets- och försäkringsrättens krav på sambandets karaktär¹¹⁸

Försäkringsvilkoren stadgar precis som i skadeståndslagen inget om sambandets karaktär. Avbrottsförsäkringen stadgar att ersättning lämnas för avbrott *på grund av* egendomsskada. Detta innebär enligt ordalydelsen ett nästan oändligt ansvar för försäkringsgivaren. Precis som i skadeståndslagen har man dock ansett att ansvaret inte är oändligt trots ordalydelsen. Först skall avbrottsvilkorets krav på sambandets karaktär definieras. Därefter kommer en kortfattad sammanfattning av vad lagstiftning och doktrin inom försäkringsrätten anser om sambandets karaktär. Även begrepp som direkt- och indirekt skada skall belysas.

5.3.1 Avbrottsvilkorets krav på sambandets karaktär

Enligt avbrottsförsäkringen lämnas ersättning ”för avbrott *på grund av* egendomsskada som omfattas av ersättningsbar skadehändelse enligt...”, bland annat brandförsäkringsvilkoren.¹¹⁹ I egendomsförsäkringens brandvillkor stadgas att ersättning utgår för ”fysisk skada på eller förlust av försäkrad egendom som inträffar *i direkt samband med och som en för den försäkrade oundviklig följd*”¹²⁰ av angiven skadehändelse. Under detta villkor stadgas att ”ersättning lämnas för skada *genom brand*”¹²¹. Man kan sammanställa de båda sistnämnda villkoren som så att ersättning utgår för

¹¹⁶ Andersson (1993) s. 101; Dufwa (1993) 2545; Hellner (1995) s. 205.

¹¹⁷ Andersson (1993) s. 102

¹¹⁸ Andersson (1993) s. 90; Schmidt (1943) s. 203, 209f, 215ff; Peczenik, causes and damages s. 23f., Hellner (1965) s. 100ff.

¹¹⁹ Skandias KOFF, Avbrottsförsäkring, p 5 1st s. 19.

¹²⁰ Skandias KOFF, Egendomsförsäkring, p5A, Försäkrade skadehändelser brandförsäkring, (min kursivering).

¹²¹ Skandias KOFF, Egendomsförsäkring, p 5A.1, (min kursivering).

skada genom brand i det fall skadan har ett direkt samband med händelsen och att försäkringstagaren har gjort vad som rimligen kan begäras för att undvika skadan. Det krav på samband som här är uppställt torde enligt ordalydelsen innebära ett krav på direkt kausalitet.¹²² Kravet på samband mellan skadan och avbrottet uppställer endast ett krav på faktisk kausalitet enligt ordalydelsen.¹²³

Ett krav på faktisk kausalitet mellan egendomsskadan och avbrottet torde innebära att samtliga avbrottsförluster som utgör en följd av den ersättningsbara egendomsskadan omfattas av försäkringsskyddet. Det krävs endast ett faktiskt, logiskt, orsakssamband mellan egendomsskadan och avbrottsförlusten.¹²⁴ Detta innebär att det endast uppställs ett krav på tillräcklig betingelse mellan händelsen och skadan. Slutsatsen är att det uppställda kravet på orsakssamband, ur språklig synpunkt, medför ett näst intill oändligt försäkringsgivareansvar.¹²⁵

Kravet på kausalitet mellan den täckta händelsen och skadan är uppställt som ett krav på direkt kausalitet. För att en ersättningsbar skada skall föreligga krävs det att den uppstått ”i direkt samband med” händelsen. Detta innebär i allmänhet att det skall finnas ett klart och logiskt orsakssamband mellan skadehändelse och skada. I själva ordet ”direkt” skall inte läggas någon tidsbegränsning utan detta har man valt att lägga i begreppet ”oundviklig följd”.¹²⁶ I båda dessa olika fallen tycks det räcka med att händelsen är en tillräcklig betingelse för skadan som skadan för avbrottet. I det följande skall kausalitetskravet mellan skada och avbrott närmare utredas. Först skall en inte uttömmande sammanställning göras över vad lagstiftning och doktrin har att säga om sambandets karaktär.

5.3.2 Lagstiftning

I Försäkringsavtalslagen, vilken trädde i kraft 1927, föreskrivs överhuvudtaget inte hur sambandsproblematiken skall behandlas. Dock anges i FAL hur man skall behandla vissa indirekta skador vid räddningsåtgärder och vid skadehändelsen brand. I § 52 i FAL föreskrivs att ”Då försäkringsfall inträffar eller kan befaras vara omedelbart förestående, åligger det försäkringshavaren att efter bästa förmåga sörja för avvärande och minskning av skadan...”. Enligt 53§ stadgas att ersättning utgår för kostnad försäkringstagaren ådragit sig enligt 52§. Konsekvensen av denna skrivning torde bli att en räddningsskada som inträffat efter det att en täckt händelse inträffat är att betrakta som en indirekt skada. Enligt 82§ FAL stadgas att föremål som i samband med brand skadas eller stjäls skall likställas med brandskada och därmed ersättas ur brandförsäkringen. Även i

¹²² Radetzki (1998) s. 86ff.

¹²³ Radetzki (1998) s. 86.

¹²⁴ Radetzki (1998) s. 88.

¹²⁵ Se Radetzki (1998) s. 89. Se även under 5.2.1 i denna uppsats.

¹²⁶ Skandias skadehandbok, 1997-03-10, flik H, s. 17.

denna § stadgas att indirekt orsakade skador skall ersättas om skadan ligger i ”farans riktning”¹²⁷.

Enligt försäkringsrättskommitténs motivering till SkFL, antas som tidigare, att ett krav på adekvat kausalitet föreligger mellan skada och täckt händelse. Detta skall enligt kommittén endast gälla indirekt orsakade skador. Kommittén menar att adekvanskravet inom försäkringsrätten innebär att försäkringsgivarens ansvar begränsas till ”någorlunda beräknliga och typiska skadeföljder”. De anser att adekvansfrågan skall bedömas mot bakgrund av avtalet varvid försäkringens art och försäkringsvillkoren får väsentlig betydelse. Vid adekvansbedömningen skall dessutom beaktas, dels försäkringsgivarens möjlighet att begränsa försäkringens omfattning och dels behovet av att kunna beräkna premien för risken. Det sista innebär att adekvanskravet inte skall sättas för högt men ej heller för lågt.¹²⁸ Detta innebär såldes att i det fall skadan inte är en adekvat följd av händelsen skall den ej heller anses vara ersättningsbar.

5.3.3 Doktrin

Av den doktrin som har behandlat sambandets karaktär kan nämnas Hult, Schmidt och Hellner. Hult kom 1936, med ett förslag till regel att försäkringen skulle omfatta direkt- och indirekt skada som utgjorde en oundviklig följd av den täckta händelsen¹²⁹. Denna princip ansågs dock som oklar av senare författare¹³⁰. Schmidt kom 1943 med en egen princip, att en försäkring i tvivelsmål skall anses omfatta all skada som enligt gemene mans uppfattning har sin naturliga förklaring i det nödläge vari försäkringstagaren hamnat till följd av den täckta händelsen¹³¹. Denna princip mottogs välvilligt av bland annat Hult.¹³² Schmidts ståndpunkt, vad avsåg tillämpningen av adekvansläran inom försäkringsrätten, var att försäkringens grundläggande idé är att ersätta oberäknliga skador medan adekvansläran tillämpas för att utesluta desamma. Adekvansläran bör därför inte, enligt Schmidt, tillämpas i försäkringssammanhang.¹³³ Denna princip har inte accepterats till fullo av senare författare, dock har senare arbeten präglats av Schmidts princip och förespråkat ett förhållandevis liberalt krav på adekvans,¹³⁴ särskilt Hellner.

Hellner anför att en vanlig åsikt är att en inträffad skada skall ersättas om skadan är en adekvat följd av den täckta händelsen.¹³⁵ Hellner menar att en sådan adekvansbedömning innebär att rätten till ersättning blir beroende av om skadan är en påräknelig följd av den angivna händelsen. Hellner anser

¹²⁷ Hellner (1965) s. 351.

¹²⁸ SOU 1989:88 s. 330.

¹²⁹ Hult (1936) s. 138.

¹³⁰ Schmidt (1943) s.218.

¹³¹ Schmidt (1943) s. 219.

¹³² Hult (1944) s. 897.

¹³³ Schmidt (1943) s. 215f.

¹³⁴ Radetzki (1998) s. 194.

¹³⁵ Hellner (1965) s. 101 not 31 med hänvisningar.

därför att adekvansbedömningen inte hör hemma inom försäkringsrätten eftersom försäkringen skall ersätta oberäkneliga skador medan man inom straff- och skadeståndsrätten, där adekvansbedömningen används, försöker fastställa vilka skador som är beräkneliga.¹³⁶ På grund av detta har sambandsbedömningen inom försäkringsrätten en ringa betydelse jämfört med adekvansbedömningen i skadeståndsrätten. Som stöd för att undanta skador som endast har ett löst eller avlägset samband med en av försäkringen täckt händelse, är svårigheten att undanta situationer där försäkringstagarens eget handlande utgör en viktig faktor för skadans omfattning och dessutom strävar man att på lämpligt sätt avgränsa olika försäkringsgrenar från varandra.¹³⁷ Trots detta argument menar Hellner att skador som har ett mer avlägset samband med den täckta händelsen som huvudregel bör ersättas då händelseförloppet endast påverkats av rent fysiska omständigheter, alltså ej av mänskligt handlande, då torde skadan vara ersättningsbar när den i någon mån låg i ”farans riktning”. Detta innebär att sannolikheten för en sådan skada generellt sett skall ha ökat genom den inträffade händelsen och att den inträffade skadan i någon mån varit typisk i förhållande till den täckta händelsen. Frågan är, enligt Hellner, om krav på typiskhet skall uppställas då det inte är rimligt att en brandförsäkring, som även gäller för åskslag, skall täcka en skada genom översvämning som beror på att en pumpanordning på en plats långt borta från den plats där skadan inträffade satts ur funktion genom ett åskslag. Hellner sammanfattar att anspråken på samband inte bör få ställas lika högt som i skadeståndsrätten och att ett visst mått av skön är ofrånkomlig.¹³⁸ I det fall försäkringshavarens eller annan persons handlande medverkar till skadan torde sambandsbedömningen ofta avse om den inträffade följdskadan var en normal följd av den inledande händelsen och detta i sin tur leder till ett slags culpabedömning. Om den handlande har handlat olämpligt kan inte följdskadan anses vara täckt av försäkringen vilket den skulle vara om han hade handlat normalt aktsamt.¹³⁹

Enligt Radetzki har det adekvanskrav som under de senaste 25 åren förespråkats alltmer närmast sig ett krav på enbart faktisk kausalitet. Skälet för detta synes vara att de försäkringsgivare som så önskar har möjligheter att genom särskilda villkor skydda sig mot konsekvenserna av ett i deras tycke alltför liberalt krav på adekvans.¹⁴⁰ En form av villkor som försäkringsgivaren använder sig av för att skydda sig mot inadekvata skador är sådana villkor som föreskriver en räddningsplikt.

5.3.4 Direkt – och indirekt orsakad skada

Enligt försäkringsrättskommittén gäller endast ett krav på adekvat kausalitet för indirekt orsakade skador. Och inom avbrottsförsäkringen uppstår inte sällan tvist om ett avbrott har ett samband med en skada i de fall där

¹³⁶ Hellner (1965) s. 102 not 32 med hänvisningar.

¹³⁷ Hellner (1965) s. 103.

¹³⁸ Hellner (1965) s. 104. Se not 38 hänvisning till Schmidt s. 222.

¹³⁹ Hellner (1965) s. 104.

¹⁴⁰ Radetzki (1998) s. 197.

avbrottet orsakats av en mellankommande händelse, därför skall även begreppen direkt- och indirekt orsakad skada belysas.

En skada som utgör en omedelbar följd av en ersättningsbar händelse har ett samband med varandra utan förmedling av några mellankommande händelser. Skadan utgör i förhållande till den ersättningsbara händelsen, en direkt skada. För att en skada skall betecknas som direkt fordras sålunda att händelsen utgör den sist verkande skadeorsaken. Om det däremot föreligger en mellankommande händelse mellan den ersättningsbara händelsen och skadan, är skadan i förhållande till den ersättningsbara händelsen medelbar, och därmed en indirekt skada. Den täckta händelsen utgör då inte den sist verkande skadeorsaken.¹⁴¹ Ett exempel som kan klargöra distinktionen mellan direkt- och indirekt skada är till exempel om taket på en verkstadsbyggnad förstörs till följd av brand, vilken är brandförsäkrad, varefter verkstadsmaskinerna skadas till följd av regn, utgör skadan på taket en i förhållande till branden direkt skada medan de skadade maskinerna utgör en i förhållande till branden indirekt skada. Skadan på taket har orsakats av branden utan några mellankommande händelser. Regnet är att se som en mellankommande händelse mellan branden och maskinskadan. Det är viktigt att en noggrann orsaksanalys görs för att avgöra om en direkt eller indirekt skada föreligger.

Begreppet direkt- och indirekt skada kan även tillämpas på förhållandet mellan skada och avbrott och mellan fastställt avbrott och avbrottsförlust. Om avbrottet har skett i direkt samband med skadan föreligger inget problem, annorlunda är det om en mellankommande händelse har orsakat avbrottet. Sak samma gäller i det fall en ersättningsbar avbrottsförlust har uppstått och en mellankommande händelse orsakat ytterliggare avbrottsförlust.

5.3.5 Adekvat kausalitet

Adekvantillämpningen inom försäkringsrätten är densamma som inom skadeståndsrätten dock med den skillnad att den tillämpas mindre strängt. Endast vid indirekta skador skall allmänna adekvansregler tillämpas, närmast skall man ställa sig frågan om avbrottet varit en förutsägbar eller påräknelig följd av skadan. Vid besvarande av frågan får man tillämpa all tillgänglig kunskap vid en efterhandsbedömning för att utreda om avbrottet är påräknelig. Om man svarar ja på denna fråga är avbrottet adekvat i förhållande till skadan. Det grundläggande skälet för adekvansläran är försäkringsgivarens behov av att i förväg kunna beräkna en premie motsvarande den risk som övertagits.

¹⁴¹ Hellner (1965) s. 100.

6 Orsakssamband i praxis

I detta kapitel skall domstols- och skadevillkorsnämndsfall belysas och analyseras utifrån den tillämpade adekvansbedömningen inom försäkringsrätten. De fall som skall redogöras för behandlar alla avbrott genom egendomsskada. Syftet med fallen är att fastställa sambandets yttersta gräns. Först redogörs för två fall från domstol för att därefter redogöra för skadevillkorsnämndsfall.

6.1 Rättsfall från domstol

6.1.1 Avbrott genom maskinskada¹⁴²

6.1.1.1 Bakgrund

Ett kärnkraftverk hade tecknat en avbrottsförsäkring vilken var avsedd att täcka merkostnader för anskaffning av ersättningskraft vid *driftsavbrott genom ersättningsbar egendomsskada*. Försäkringen gällde med en självrisk på 140 miljoner kronor per skadetillfälle.¹⁴³

I försäkringsbrevet hänvisades till dels särskilda villkor för avbrottsförsäkring och dels till allmänna försäkringsvillkor gällande egendomsförsäkring för atomanläggning. Avtalet gällde i angiven ordning. Försäkrad skadehändelse enligt avbrottsförsäkringsvillkoren, var bl.a. plötslig oförutsedd maskinskada, däri gjordes inga hänvisningar till andra villkor vilket däremot gjordes i en annan punkt vilken behandlade brand- och nukleär skada. I denna punkt gjordes hänvisning till allmänna försäkringsvillkor för egendomsförsäkring för atomanläggning. Detta är av intresse för förståelsen av de nedan redovisade domskälen, då särskilt hovrättens- och högsta domstolens bedömning av fallet när det gäller avbrottstiden i förhållande till återställande av maskinerier.¹⁴⁴

En ersättningsbar maskinskada medförde ett kortare driftsavbrott, skadan reparerades och anläggningen togs åter i drift. Denna händelse berättigade till avbrottsersättning men understeg den avtalade självrisk. Den uppkomna händelsen medförde i sin tur kunskap om att anläggningen inte uppnådde fastställd säkerhetsnivå. För att uppnå fastställd säkerhetsnivå krävdes att vissa förbättringar gjordes. Dessa arbeten medförde ytterligare två driftsavbrott innan den fastställda säkerhetsnivån ansågs uppfyllt.¹⁴⁵ Försäkringshavaren ställde därför även krav på avbrottsersättning för de två sista avbrotten. Försäkringsgivaren Skandia avböjde dock kravet med hänvisning till att orsakssambandet mellan dessa avbrott och

¹⁴² NJA 1998 s. 448.

¹⁴³ NJA 1998 s. 448f.

¹⁴⁴ NJA 1998 s. 448f.

¹⁴⁵ NJA 1998 s. 450f.

egendomsskadan inte uppfyllde de krav på samband som försäkringsvillkoren ställde¹⁴⁶. Enligt försäkringsgivaren utgick dessutom avbrottsersättning endast fram till dess den ersättningsbara egendomsskadan var reparerad¹⁴⁷. Som grund för ovan hänvisade Skandia till att försäkringsbrevet och de särskilda avbrottsvillkoren hänvisade till egendomsförsäkringsvillkor för atomanläggning vilket stadgar att ersättning utgår för kostnad för att återställa skadad egendom.¹⁴⁸ När så skett anses egendomen reparerad¹⁴⁹. Skandia anförde vidare att återställandet redan hade skett under den första avbrottsperioden medan de nästföljande avbrottsperioderna inte var en följd av att återställa egendomsskadan. I försäkringsvillkoren fanns även intaget ett undantag för avbrott i samband med ökade myndighetskrav.¹⁵⁰

Sydkraft å sin sida anförde att ”kravet på orsakssamband mellan händelse och skada inte är lika sträng inom försäkringsrätten som inom skadeståndsrätten.” Dessutom ansåg Sydkraft att de särskilda villkoren gällande maskinskada inte hänvisade till de allmänna egendomsförsäkringsvillkoren. Med myndighetsbeslut i försäkringsvillkoren mening ansåg Sydkraft att avtalet endast åsyftade politiskt betingade myndighetsbeslut.¹⁵¹

Den fråga som domstolen hade att behandla var om den tid det tog att vidtaga sådana åtgärder att säkerhetskraven uppfylldes grundade rätt till avbrottsersättning eller om ersättning endast skulle betalas för tid som hade gått åt för att återställa anläggningen i det fysiska skick den hade varit före skadan.

6.1.1.2 Tingsrätten

I domskälen konstateras att maskinskadan återställdes inom den första avbrottsperioden på ett sådant sätt att anläggningen kunde tas i drift och fungera som tidigare. I samband med skadan gjordes en analys som visade att de fastställda säkerhetskraven inte var uppfyllda. De sista avbrottsperioderna uppkom i samband med att anläggningen fick omkonstrueras så att säkerhetskraven uppfylldes.

Tingsrätten menar att samtliga tre avbrottsperioderna utgjorde en faktisk följd av den ersättningsbara egendomsskadan. Dock utgjorde de två sistnämnda avbrottsperioderna inte en följd av egendomsskadan utan av den nyvunna kunskapen om att en omkonstruktion av den försäkrade egendomen var nödvändig för att gällande säkerhetskrav skulle uppfyllas. Denna kunskap, anser tingsrätten, hade framkommit genom ren tillfällighet

¹⁴⁶ NJA 1998 s. 452.

¹⁴⁷ NJA 1998 s. 454.

¹⁴⁸ NJA 1998 s. 452.

¹⁴⁹ Det krävs dock inte att egendomen faktiskt har blivit reparerad, i det fall försäkringstagaren väljer att inte återställa egendomen görs en beräkning på ungefärligt tid för att återställa egendomen, se nedan SkVN 88/1969.

¹⁵⁰ NJA 1998 s. 452

¹⁵¹ NJA 1998 s. 452f

och därför kunde de båda avbrotten inte anses utgöra en adekvat följd av egendomsskadan. Tingsrätten anser dessutom att SKI:s beslut om omkonstruktion var att anses som myndighetsutövning i försäkringsvilkorens mening. Käromålet lämnades därför utan bifall.¹⁵²

Ur domskälen kan man utläsa att tingsrätten ansåg att faktisk kausalitet förelåg mellan egendomsskadan och de tvistiga avbrottsperioderna. Men eftersom kunskapen om att anläggningen ur säkerhetssynpunkt behövdes göras om, hade framkommit genom en ren tillfällighet ansåg man inte att det förelåg adekvat kausalitet mellan skadan och avbrottsperioderna. För att ersättning skall utgå krävs det att avbrottet är en adekvat följd av skadan. Enligt adekvansläran föreligger inte adekvat kausalitet i det fall skadan uppstår av ren tillfällighet.

6.1.1.3 Hovrätten

Hovrätten anför i sitt domskäl att anläggningens tekniska komplexitet och de av SKI högt ställda säkerhetskraven skall vägas in i sambandsbedömningen och dessutom skall man beakta att doktrinen anser att sambandsbedömningen inom försäkringsrätten inte kan anses lika omfattande som motsvarande inom skadeståndsrätten¹⁵³. Rätten anför vidare att man i praxis hade använt uttryckssätt som att ”kausalitet föreligger när ett avbrott i verksamheten utgör en naturlig och normal följd av den ifrågavarande skadehändelsen”¹⁵⁴. Det hade inte heller framkommit att SKI hade ställt krav på ökade säkerhetsnivåer utan kraven innebar endast att anläggningen skulle motsvara tidigare ställda säkerhetskrav. Avbrotten hade inte föranletts av förbättringar av anläggningen förutom de som skett för att upprätthålla den fastställda säkerhetsnivån. Hovrätten anser därmed att Sydkrafts kunskap om att den fastställda säkerhetsnivån inte var uppfylld samt att den till följd därav företagna analysen och omkonstruktionen av anläggningen vilka föranlett de båda avbrotten kunde anses stå i ett sådant samband med den ifrågavarande egendomsskadan att ersättningsskyldighet i och för sig kunde anses föreligga.¹⁵⁵

Hovrätten ansåg inte att Skandias invändning, att avbrottsförsäkringen i händelse av ersättningsbar egendomsskada omfattade avbrott endast fram till dess att den skadade egendomen återställts i fysiskt hänseende¹⁵⁶, hade någon bärkraft. Hovrätten menade att avbrottsförsäkringsvilkoren föreskrev hur ersättningen skulle fastställas och beräknas vid avbrott i produktionen.

¹⁵² NJA 1998 s. 456

¹⁵³ Hovrätten hänvisar till Hellner (1965) s. 104.

¹⁵⁴ NJA 1998 s. 458. Hovrätten hänvisar till SkVN 6/1973, se nedan om detta fall under 6.2.2.1.

¹⁵⁵ NJA 1998 s. 458

¹⁵⁶ NJA 1998 s. 458f. Denna definition av återställande fanns beskriven i de allmänna villkoren enligt följande lydelse ”... Maskiner återställs” ”Om återställande sker värderas skadan till kostnaden för att utan dröjsmål återställa föremålet på ett rationellt sätt vad beträffar metoder och material.” ”Med återställande förstås reparation eller anskaffande av föremål av samma eller lika ändamålsenligt slag för samma ändamål.” Se s. 450.

Något utrymme för tillämpning av andra värderingsregler fanns inte enligt rätten därför att något sådant inte kunde anses avtalat mellan parterna.¹⁵⁷

Inte heller ansåg hovrätten att det i försäkringsbrevet intagna undantaget avseende produktionsbortfall i samband med ökade myndighetskrav var tillämpligt. Det hade nämligen inte varit frågan om ökade myndighetskrav därför att SKI:s beslut inte inneburit ett krav på ökad säkerhet. Hovrätten menade att undantaget i villkoret tar sikte på myndighetsbeslut av politisk karaktär. Hovrätten biföll därför sydkrafts talan.¹⁵⁸

Hovrätten gick till fullo på kärandesidans argumentering. Vad avsåg sambandsbedömningen gjorde även hovrätten den bedömningen att det krävdes adekvat kausalitet mellan skada och avbrott. Den stora skillnaden mellan tingsrätten och hovrätten var den att hovrätten tolkade adekvanskravet mildare än vad tingsrätten gjorde. Detta kan vara förståeligt med hänsyn till att hovrätten refererar till Hellners inställning i adekvansfrågan. Rättens tycks ha ansett att det inte spelade någon roll att avbrotten hänförde sig till förbättringar av anläggningen bara därför att SKI inte hade ställt nya säkerhetskrav på anläggningen. Syftet med omkonstruktionen var ju endast att få anläggningen att uppnå tidigare fastställda säkerhetskrav. Det kan ju knappast ligga i försäkringens natur att utge avbrottsersättning för avbrott som uppstått till följd av att förbättringar måste göras på en anläggning för att denna skall uppnå redan tidigare fastställda säkerhetskrav. Om så var fallet skulle beräkningen av premien i förhållande till den försäkringsmässiga risken bli väldigt svår för försäkringsgivaren att göra. Vad försäkringsgivaren kan beräkna är de avbrott som kan uppstå på grund av skada på befintlig egendom och inte avbrott som uppstår på grund av att förbättringar behövs göras. Därför anser jag att det inte föreligger något samband överhuvudtaget mellan den primära skadan och de två tvistiga avbrotten.

Vad avser avbrottstiden i förhållande till återställande av maskinskadan så verkar det som att hovrätten ansåg att de allmänna egendomsvillkoren inte skulle tillämpas på maskinskademomentet i avbrottsförsäkringen eftersom att det inte fanns någon hänvisning till dem däri.

6.1.1.4 Högsta domstolen

HD konstaterar att parterna vid de förhandlingar som föregått det ifrågavarande försäkringsavtalets tillkomst inte diskuterat vilket sambandskrav som skulle gälla för avtalet. Avtalstexterna kunde inte heller anses ange att någon särskild innebörd i detta hänseende varit avsedd. Eftersom att båda parter vid avtalsslutet företrätts av personer med relevant erfarenhet och sakkunskap inom försäkringsrätten ansåg HD det ligga närmast till hands att avgöra sambandsfrågan mot bakgrund av de allmänna principer för avbrottsförsäkring vilka kommit till uttryck i ett flertal allmänt tillämpade och i målet åberopade standardvillkor. Ett genomgående drag i

¹⁵⁷ NJA 1998 s. 458f.

¹⁵⁸ NJA 1998 s. 459f.

dessa villkor ansågs vara att försäkringshavarens rätt till ersättning var begränsad till förluster som hänför sig till sådan avbrottstid som erfordras för att återställa den skadade egendomen i samma skick som före skadan. Dessutom utgår inte ersättning för sådan avbrottstid som beror på att avbrottstiden förlängts till följd av att egendomen förbättrats, utvidgats eller på annat sätt förändrats.¹⁵⁹

HD fastställer att egendomsskadan återställdes i samma fysiska skick som före skadan och att anläggningen därefter åter kunde tas i bruk med SKI:s medgivande. Eftersom säkerhetssystemen inte hade uppfyllt de av SKI tidigare beslutade säkerhetskraven användes de senare avbrotten till att konstruera om säkerhetssystemen på så vis att de nu skulle uppfylla säkerhetskraven. De båda avbrottsperioderna hade använts till att förändra konstruktionen så att den fick en högre säkerhet än vad den hade haft tidigare. De båda senare avbrotten kunde mot denna bakgrund inte anses stå i sådant samband med egendomsskadan att försäkringsgivaren enligt i målet aktuellt försäkringsavtal var skyldig att utge ersättning.¹⁶⁰

HD verkar göra dels en avtalstolkning och dels en adekvansbedömning av fallet. HD konstaterar att skadan hade reparerats och att de ingångna avtalen stadgar att avbrottstiden sätts till dess skadan är reparerad. Genom att undersöka om skadan i sig eller reparationen av densamma hade orsakat de senare avbrotten utesluter HD samband med de två senare avbrotten på den grunden att dessa har uppstått till följd av att anläggningen redan vid tiden före skadan var behäftad med säkerhetsbristen vilket uppdagades genom den av Sydkrafts gjorda analysen av skadeförloppet. Därför ansåg HD att Sydkraft inte var berättigad till ersättning.

I Skandias Koff anges det i 5.1 2st. Avbrottsförsäkringsvillkoren att ”ersättning lämnas inte heller för sådan förlust som orsakats av att en del av ansvarstiden utnyttjats för förbättring, utvidgning eller annan förändring av den skadade egendomen utöver dess återställande till samma skick som före skadan. Det gäller även sådan förändring som är en följd av myndighetsåtgärd.” Om detta undantag är en följd av ovan angivna rättsfall har inte kunnat klargöras. Denna skrivning fanns inte i de i fallet avtalade försäkringsvillkoren.

6.1.2 Avbrott genom inbrott¹⁶¹

I en nyligen avgjord tvist i tingsrätten behandlades frågan om sambandet mellan skada och avbrott i den bemärkelsen att käranden ansåg att avbrottstiden skulle vara 2 månader medan försäkringsgivaren ansåg att avbrottstiden var 4 dagar.

¹⁵⁹ NJA 1998 s. 460.

¹⁶⁰ NJA 1998 s. 461.

¹⁶¹ Mål T 6006-98

Försäkringstagaren hade drabbats av ett inbrott varvid datautrustning och annan egendom blivit stulen. Försäkringstagaren hävdade att det förelåg ett samband mellan skadan och avbrottstiden. Försäkringsgivaren å sin sida menade att avbrottstiden sträckte sig till dess att skadan var återställd vilket rimligen kunde ske inom fyra dagar.

Tingsrätten ansåg att avbrottsersättning inte kunde utgå för längre tid än vad det skulle ta att omedelbart återanskaffa egendomen. Tingsrätten ansåg att detta kunde utläsas ur försäkringsvillkoren. Domen har inte överklagats.

6.2 Skadevillkorsnämndsfall

För att ytterligare kunna belysa vad praxis inom försäkringsrätten har att säga om sambandsfrågan kommer därför en del skadevillkorsnämndsfall att belysas. I dessa fall står det redan klart att försäkringstagaren har drabbats av en ersättningsbar skada. Fallen har systematiserats utifrån skadehändelse och i kronologisk ordning. De kommer att analyseras dels i samband med referatet och dels i kapitel 7.

6.2.1 Avbrott genom egendomsskada

Det krav på samband som uppställs mellan egendomsskadan och avbrottet är som tidigare angivits, ett krav på faktisk kausalitet. Det skall med andra ord räcka att det föreligger logiskt samband mellan skadan och avbrottet. Enligt domstolspraxis har dock ett krav på adekvat kausalitet ansetts föreligga mellan skadan och avbrottet¹⁶². Nedan skall redogöras för hur långt detta samband sträcker sig.

6.2.1.1 Avbrott genom brand

I SkVN 120/1952 hade en brand i ett närliggande byggnadskomplex orsakat rökskada på egendom tillhörig försäkringstagaren i dennes lokal. Denna del av byggnaden hade dock klarat sig. Ett rivningsförläggande utfärdades, och berörde såväl de byggnader som direkt hade skadats av branden som den byggnad där försäkringstagaren hade sin lokal. Rivningsförläggandet berörde den oskadade delen såsom ett villkor för att nybyggnad skulle få ske. Fastighetsägaren hade nämligen förvägrats att återuppföra den brunnna delen av byggnaden. Frågan uppstod var om det avbrott som uppstått till följd av rivningsförläggandet hade ett sådant samband med branden att ersättning skulle kunna utgå genom avbrottsförsäkringen. Nämnden ansåg inte att orsaken till avbrottet, rivningsförläggandet, och de rökskador som uppstått på försäkringstagarens egendom, hade ett så nära samband med varandra att ersättning skulle utgå. Beslutet torde ha sin grund i att avbrottet hade uppstått på grund av rivningsförläggandet vilket i sin tur hade föranletts av andra orsaker såsom att byggnaden i sig inte uppfyllde gällande byggnadsbestämmelser. Avbrottet hade därför uppkommit genom en

¹⁶² NJA 1998 s. 448, se tingsrätten s. 456 och hovrätten s. 458.

mellankommande händelse vilket innebar att avbrottet inte ansågs adekvat orsakat.

I SkVN 29/1980 var frågan om avbrott uppstått genom egendomsskada. En byggnad vilken inrymde ett skomakeri hade inte erhållit några skador vid en stadsbrand. Fastighetsägaren beslutade sig för att riva byggnaden och sade därför upp försäkringstagaren, en lokalhyresgäst, som därmed fick ett avbrott i verksamheten på 5 veckor. Det var den tid det tog att hitta en ny lokal. Försäkringsgivaren ansåg att avbrott till följd av skada inte förelåg eftersom någon egendomsskada inte hade uppstått. Nämnden anförde att det uppkomna avbrottet inte kunde ersättas. Grunden för detta beslut var att avbrottet inte hade uppstått till följd av att egendom hade skadats genom en täckt händelse, varken försäkringstagarens eller fastighetsägarens egendom hade skadats av branden. Avbrottet hade istället orsakats av att fastighetsägaren beslutat att riva fastigheten som en följd av att det brunnit runt omkring hans fastighet.

I SkVN 33/1987 hade försäkringstagaren blivit förbjuden att ansluta sin ångpanna till en, efter brandskada reparerad, skorsten. Frågan som uppstod var om händelsen medförde rätt till avbrottsersättning såsom avbrott till följd av avbruten tillförsel av elkraft. Nämnden ansåg inte att detta utgjorde ett oförutsett avbrott i tillförsel utifrån av el, gas, vatten eller värme, varför de förluster som uppkom, till följd av att ånga inte kunde produceras, inte omfattades av försäkringen. Även i detta fall berodde avbrottet på en mellankommande händelse, ett myndighetsbeslut vilket förbjöd försäkringstagaren att ansluta sin ångpanna till en skorsten, vilket innebar att avbrottet inte ansågs adekvat orsakat.

I SkVN 69/1988 var frågan under hur lång tid försäkringsgivaren skulle utge hyresförlust då försäkringstagaren inte ville återuppföra den brandskadade byggnaden. Försäkringstagaren menade att han var berättigad till ersättning under hela ansvarstiden, som var två år. Försäkringsgivaren ansåg att ersättning inte kunde utgå under längre tid än den under vilken objektet hade varit skadat, d.v.s. fram till byggnaden hade återuppförts. Förluster därefter var en följd av försäkringstagarens beslut att inte återuppföra byggnaden och inte en följd av skadan. Nämnden gav försäkringsgivaren rätt. I detta fall torde beslutet bero på att den del av avbrottstiden som inte var hänförlig till återuppbyggnaden inte ansågs ha ett adekvat samband med skadan eftersom att den var orsakad av att försäkringstagaren själv inte ville återuppföra byggnaden.

I SkVN 5/1989 hade en brand totalförstört försäkringstagarens lokal. På grund av att polisutredningen av brandorsaken drog ut på tiden, och att fastighetsägaren inte kunde komma överens med sin försäkringsgivare om ersättning hade fastigheten inte blivit återuppförd inom ansvarstiden vilken var 12 månader. Dessutom hade man inte kunnat hitta någon ersättningslokal till försäkringstagaren. Försäkringstagarens rörelse hade därför legat nere under hela ansvarstiden. Försäkringsgivaren menade att ersättningsbar avbrottsskada är sådan skada som är en direkt och oundviklig

följd av försäkrad skadehändelse, alltså längst till dess skadan är reparerad. I detta fall hade försäkringsgivaren beräknat avbrottstiden till sex månader vilket var den tid man hade beräknat att det tog att återuppföra byggnaden. Nämnden ansåg dock att försäkringstagaren var berättigad till ersättning för hela avbrottsperioden på 12 månader. Detta beslut grundades troligen på det faktum att orsaken till att avbrottstiden blev längre än beräknad reparationstid låg utanför försäkringstagarens kontroll, dels genom polisutredningen vilken var en naturlig följd av händelsen och dels att diskussion uppstått mellan försäkringstagaren och försäkringsgivaren om ersättning för egendomsskadan. Man kan säga att det inte fanns någon mellankommande händelse, från försäkringstagarens sida, som bröt orsakssambandet mellan skadan och avbrottstiden. Avbrottet ansågs därför adekvat orsakad av skadan.

I SkVN 23/1994 hade en bombsprängning skett i ett köpcentrum. Försäkringstagaren, en butik, fick minskad intäkt veckorna efter sprängningen och begärde avbrottsersättning för detta. Den begärda ersättningen härrörde sig dels för tid avseende reparation och dels för tid efter det att egendomsskadan reparerats. Frågan var om samband förelåg mellan explosionen och den inkomstminskning försäkringstagaren drabbats av till följd av minskad kundtillströmning. Nämnden ansåg att ett samband förelåg mellan explosionen och inkomstminskningen vilken orsakats av minskad kundtillströmning.¹⁶³

6.2.1.2 Avbrott genom vattenskada

I SkVN 32/1970 ställdes frågan om avbrott uppstått i försäkrad rörelse. En tandläkarpraktik drabbades av en vattenskada vilken även medfört en illaluktande doft. Praktiken drabbades av inkomstminskning till följd av patientbortfall orsakad av lukten under tid före och efter reparationen. Själva reparationen tog endast ett par veckor medan försäkringstagaren anförde ersättning för avbrott i rörelsen under ett och ett halvt år. Försäkringsbolaget hävdade att praktiken endast var berättigad till ersättning för avbrott i rörelsen under den tid det tog att åtgärda vattenskadan. Nämnden, vilken inte var enig, menade att med termen avbrott avsågs inte endast fall där rörelsen helt upphört under viss tid utan även fall där inkomstminskningen orsakats av händelser som i detta fall. Nämnden ansåg på denna grund att försäkringstagarens inkomstminskning till följd av den illaluktande lukten i princip var ersättningsgill oaktat att rörelsen hade kunnat bedrivas i viss omfattning.

Om man delar upp skadeorsakerna så var lukten i förhållande till vattenskadan en indirekt följd vilken hade orsakat kundminskningen. Då den orsakande skadan är indirekt i förhållande till vattenskadan skall därför en adekvansbedömning göras mellan vattenskadan och lukten på ena sidan och avbrottet på andra sidan. Om det föreligger en naturlig, beräknelig, följd dem emellan skall ersättning utgå. Vattenskadan hade orsakat lukten som i sin tur hade orsakat kundminskningen. Då kundminskningen var en

¹⁶³ Jfr SkVN 32/1970 och 51/1995.

beräknelig följd av lukten var förlusten att anses som adekvat orsakad av egendomsskadan. Försäkringstagaren har dock att bevisa att han drabbats av kundminskning och att han lidit förlust till följd av detta. Vad nämnden även fastslog var emellertid att avbrottsersättning kan utgå för tid då rörelsen delvis är drabbad av avbrott.

6.2.1.3 Avbrott genom inbrott

I SkVN 6/1973 stadgade försäkringsvillkoren att ersättning kan utgå för avbrott genom rån och överfall. I försäkringstagarens kafélokal begicks ett mord och skadegörelse på egendom. Ett avbrott uppkom genom att polisen beslöt att stänga kafélokalen under den tekniska undersökningen. Frågan var om avbrottet hade samband med skadan. Försäkringsgivaren ansåg att det inte förelåg ett samband mellan avbrottet och skadan eftersom avbrottet inte uppstått till följd av själva mordet utan på grund av myndighetsbeslut. Nämnden däremot ansåg att polisens utredning och deras beslut att stänga lokalen var en naturlig och normal följd av brottet. Nämndsbeslutet torde ha fattats på den grunden att den ersättningsbara skadan, mordet - skadegörelsen, hade medfört ett beslut från polisens sida att stänga lokalen. Detta beslut medförde i sin tur avbrottet. Kausalkedjan får anses obruten och avbrottet är adekvat orsakad av skadan. Slutsatsen torde bli att om polisen spärrar av en lokal och det får anses normalt i förhållande till brottet, under förutsättning att brottet är en ersättningsbar händelse vilken medfört egendomsskada, skall avbrott anses föreligga fram till dess avspärningen upphör.

I ett annat fall, SkVN 51/1995, hade en kombinerad pälsaffär med förvaring av kunders pälsar blivit, genom inbrott, bestulna på sina och 1/3 av kundernas pälsar. Skadan inträffade i september 1993 och under våren 1994 märktes ett kundbortfall vilket medförde en inkomstminskning. Försäkringstagaren begärde ersättning för den senare inkomstminskningen. Frågan i detta fall var om innebörden av kravet på inskränkning i den försäkrade rörelsen. Försäkringsgivaren avböjde yrkad avbrottsersättning, grundad på kundbortfall, med argumentet att med begreppet inskränkning menas ett fysiskt hinder, alltså en egendomsskada eller ett återställande av en sådan skada, vilket i sin tur medfört att kunderna inte kunnat anlita den försäkrade. Försäkringsgivaren menade att orsaken till förlusten inte berodde på inbrottet utan på att kunderna var osäkra på säkerheten hos försäkringstagaren. Nämnden utgick, vid bedömning av fallet, från att orsakssamband förelåg mellan skadan och kundbortfallet. Nämnden ansåg vidare att kundbortfallet är att anse som en inskränkning i den försäkrade rörelsen.

Vad som kan sägas om detta fall är att inbrottsskadan återställdes kort efter det att skadan inträffat och avbrottsersättning för denna tid inte var tvistig. Inbrottet hade inte direkt medfört kundbortfallet utan berodde på en indirekt händelse vilken måste anses vara kundernas rädsla för att deras pälsar inte var säkra i affären. Vad nämnden gör i detta fall är att de vid bedömning av fallet utgår från att orsakssamband föreligger, de tar ställning till om den minskade kundtillströmningen har medfört en inskränkning i rörelsen och

svarar ja på den frågan. Om man tittar på orsakssambandet förefaller det ha gått något för lång tid mellan skadan och den minskade kundtillströmningen vilken upptäcks först cirka sju månader efter skadan. Dock är det som så att pälsar lämnas in först på våren vilket skulle kunna tyda på att det trots allt skulle kunna finnas ett adekvat orsakssamband mellan minskningen och inbrottet.

6.2.1.4 Avbrott genom maskinskada

I SkVN 8/1964 var frågan under hur lång tid försäkringsgivaren skulle svara för det uppkomna avbrottet. Ett företag hade en maskin- och maskinavbrottsförsäkring avseende en elektrisk transformator.

Transformatorn, vilken försåg en glasugn med ström, drabbades av en ersättningsbar maskinskada. Det tog sammanlagt sju timmar att laga transformatorn vilket medförde att det dragna glaset blev obrukbart i tolv dygn på grund av att temperaturen hade sjunkit. Nämnden fastställde avbrottet till tolv dygn, oavsett att transformatorn endast varit ur funktion en mindre del av denna tid. Avbrottet hade uppstått till följd av felet i transformatorn och medfört skador på annan ej försäkrad egendom, vilket tog längre tid att laga. Det förelåg tydligen direkt orsakssamband mellan skadan i transformatorn och att det dragna glaset blev obrukbart i tolv dygn. På grund av detta samband fastställdes därför avbrottstiden till tolv dygn.

7 Slutsats

Ett företag kan försäkra sig mot avbrott i verksamheten genom att teckna en avbrottsförsäkring. Denna försäkringen befinner sig inom samma grupp av försäkringar som egendomsförsäkring därför att det krävs en egendomsskada för att avbrottsersättning skall kunna utgå. Ett avbrott kan bero på olika händelser såsom brand, vatten eller att en maskin plötsligt går sönder. För att ett avbrott i verksamheten skall vara för handen enligt försäkringsvillkoren krävs det att en ersättningsbar skada har medfört bortfall av försäkringsmässigt täckningsbidrag. Detta täckningsbidrag kan kort definieras som försäljningsvärdet minus i försäkringsavtalet klart preciserade kostnader.

Vad avser kravet på egendomsskada bereder detta väldigt sällan några problem¹⁶⁴. Vad som krävs är att en ersättningsbar händelse har orsakat någon form av fysisk skada på försäkringsbart lagligt intresse. Den egendom som skadas behöver inte vara försäkrad för att avbrott genom egendomsskada skall vara för handen.

När det gäller själva begreppet ”avbrott genom skada” kan man konstatera att det i orsakssambandssynpunkt enligt ordalydelsen nästan ger försäkringsgivaren ett obegränsat ersättningsansvar för skada som medför bortfall av försäkringsmässigt täckningsbidrag. Så är dock inte riktigt fallet. Försäkringsrättskommittén har explicit uttryckt att det föreligger ett krav på adekvans mellan täckt händelse och skada. Enligt ovan redovisat rättsfall, NJA 1998 s. 448, kan man utläsa att även hovrätten angivit att försäkringsrätten uppställer ett krav på adekvans, dock ej i samma utsträckning som inom skadeståndsrätten. Detta krav gäller även för avbrottsförsäkringen, alltså att avbrottet skall vara adekvat orsakat av skadan. Dock har framkommit, dels av praxis och särskilt av doktrinen, och dels av de skadevillkorsnämndsfall som presenterats att adekvanskravet tillämpas väldigt liberalt. Även försäkringsgivarna själva föreskriver i sina skadehandböcker ett krav på tillräcklig betingelse mellan avbrott och skada. Om försäkringsgivaren skulle märka att kostnaderna började dra i väg kan han ju alltid begränsa sitt ansvar genom att ändra i villkoren.

För att en adekvansbedömning överhuvudtaget skall komma i fråga måste man först konstatera om avbrottet har uppstått som en direkt följd av skadan eller inte. Frågan om avbrottet är en direkt eller indirekt följd av skadan beror på hur noggrann orsaksanalys man gör. Om avbrottet har uppstått till följd av en mellankommande händelse klassas skadan som indirekt. Det är vid de indirekta skadorna som en adekvansbedömningen kan göras¹⁶⁵.

Vid genomgång av de refererade rättsfallen dras slutsatsen att det i de flesta fallen inte uppstår någon tvist om sambandet mellan egendomsskadan och

¹⁶⁴ Se dock SkVN 38/1977 och SkVN 29/1980

¹⁶⁵ SOU 1989:88 s. 330.

den avbrottsperiod som uppstår för att återställa själva skadan. Vad som är mer osäkert är skadans samband med den avbrottsperiod som uppstår efter det att skadan är återställd. Dessa fall kan delas upp i de fall där den förlängda avbrottsperioden beror på myndighetsförelägganden, kundminskning och övriga fall.

I ett antal villkorsnämndsfall har tvist uppstått när ett myndighetsbeslut har orsakat avbrottsförlust efter det att skadan återställts¹⁶⁶. I SkVN 6/1973 uttalade sig nämnden att avbrottsersättning kan utgå i det fall avbrottet är en naturlig följd av skadan. I de fall avbrottet är en naturlig följd av skadan skall avbrottsersättning betalas ut. Som exempel kan anges myndighets beslut att stänga en verksamhet för att utreda ett brott som lett till en egendomsskada.

I den andra kategorien faller de fall in där verksamheten drabbats av kundminskning till följd av en indirekt händelse till skadan¹⁶⁷. Kundminskningen, vilken medfört avbrottsförlust, har uppstått efter det att egendomsskadan har åtgärdats. I tre fall har Skadeförsäkringens villkorsnämnd ansett att sådan kundminskningen varit adekvat orsakad av skadan. Nämnden har, i dessa fall, inte satt avbrottsperioden i förhållande till den tid det tog att återställa skadan, utan på en längre tidsperiod. Vid avbrottsförsäkring är försäkringsgivarens ansvarstid i normalfallet tolv månader och denna tid beräknas som bekant från skadedagen och tolv månader framåt. Det innebär att sådan förlust som uppstår inom ansvarstiden och är hänförlig till skadan kan ersättas genom avbrottsförsäkringen. Då minskningen av kunder har uppstått under avbrottsperioden och har samband med skadan kan därför ersättning utgå. Med utgångspunkt från dessa fall kan man dra slutsatsen att avbrottsersättning kan utgå för egendomsskada som medfört, dels en besvärande lukt och dels medfört rädsla för person vilka lett till minskning av kunder. Det krävs givetvis att nämnda känslor har ett logiskt samband med skadan och att försäkringstagaren kan bevisa att hans verksamhet drabbats av minskning av kunder till följd av egendomsskadans indirekta följder. Detta gäller endast verksamhet som säljer varor eller tjänster till kunder som besöker försäkringslokalen.

I de fall man inte betjänar några kunder i försäkringslokalen utan endast tillverkar produkter uppstår uppenbarligen inte detta problem. I dessa fall utgår avbrottsersättning, som huvudregel, till dess skadan är återställd¹⁶⁸. Även i dessa fallen finns undantag, om skadan skulle ha medfört en adekvat följdskada beräknas avbrottsperioden till dess följdskadan är åtgärdad¹⁶⁹. Om förlängningen ligger utanför försäkringstagarens kontroll kan avbrott utgå för den tiden.

¹⁶⁶ Se 6/1976, 5/1989 och 23/1994

¹⁶⁷ Se 32/1970 och 51/1995.

¹⁶⁸ NJA 1998 s. 448.

¹⁶⁹ SkVN 8/1964.

Från ovan nämnda fall finns undantag, dessa är dels de fall då den försäkrade förorsakat den förlängda avbrottstiden på grund av dåliga ekonomiska förhållanden eller om en förändring av den skadade egendomens skett genom myndighets åtgärd.

Bilaga A

Skandias Försäkringsvillkor K 708:10.

Litteraturförteckning

Adlercreutz, Axel, (1991) Avtalsrätt II, 3:e upplagan, andra tryckningen, Studentlitteratur, Lund 1992.

Andersson (1993), Skyddsändamål och adekvans. Om skadeståndsansvarets gränser, Uppsala 1993.

Bengtsson (1992), Försäkringsrätt – några huvudlinjer, 4:e uppl, Stockholm 1992.

Bernitz (1993), Standardavtalsrätt, 5 uppl, Stockholm 1993.

Duwa (1993), Flera skadeståndsskyldiga, Stockholm 1993.

Hellner (1965), Försäkringsrätt, Andra omarbetade upplagan, Lund 1965

Hellner (1976), Skadeståndsrätt, 3:e upplagan, Stockholm 1976.

Hellner (1995), Skadeståndsrätt, 5 uppl, Stockholm 1995.

Hult (1936), föreläsningar över försäkringsavtalslagen, Stockholm 1936.

Hult (1944), Anmälan av Folke Schmidt: Faran och försäkringsfallet. En försäkringsrättslig studie, SvJT 1944 s. 893ff:

Kleineman, ren förmögenhetsskada (1987), Stockholm 1987.

Lagerström, Peter & Roos, Carl Martin, En försäkringsrättslig introduktion, Andra upplagan, Stockholm 1991, Juristförlaget JF AB.

Lindell (1992), Bevisbördan i försäkringsmål, NFT 1992 s. 213ff.

Lindell – Frantz (1998), Nedsättning av försäkringsersättning, Stockholm 1998.

Nordengren, Nils, (1938) Avbrottsförsäkring enligt svensk metod, Svenska Försäkringsföreningens Studiehandböcker I, Stockholm 1938.

Nordin, Eva, (1996), Avbrottsförsäkring för företag, 7e upplagan, 1:a tryckningen, IFU 1996.

Thorell, Per, (1994), Företagens redovisning, Justus förlag AB, Uppsala 1994.

Persson, Ulf, (1962), skadestånds- och försäkringsrättsliga studier, Stockholm (1962).

Radetzki, Marcus, (1998), Orsak och skada – Om tolkning av ansvarsbärande orsaksvillkor i avtal om egendomsförsäkring, Stockholm 1998.

Schmidt, F, (1943), Faran och försäkringsfallet, Lund 1943.

Vinding Kruse (1951), Adaeqvans i ersättningsretten, TfR 1951 s. 321 ff.

Von Kries, J, Über den Begriff der objectiven Möglichkeit und einige Anwendungen desselben. Vierteljahresschrift für wissenschaftliche Philosophie 12, 1888.

Övrig litteratur

Kommentarer till allmänna försäkringsvillkor av 1978 för Företagsförsäkring, Stockholm 1978.

Rättsfallsförteckning

Nytt juridiskt Arkiv

NJA 1933 s. 163
NJÄ 1943 s. 319
NJÄ 1951 s. 765
NJÄ 1963 s. 683
NJÄ 1966 s.210
NJÄ 1972 s. 598
NJÄ 1974 s. 573
NJÄ 1987 s. 835
NJÄ 1988 s. 62
NJÄ 1988 s. 408.
NJÄ 1992 s. 782
NJÄ 1993 s. 41 I och II
NJÄ 1998 s. 448

Tingsrätten

Mål T 6006-98

Skadeförsäkringens villkorsnämnd

SkVN 120/1952
SkVN 8/1964
SkVN 32/1970
SkVN 6/1973
SkVN 38/1977
SkVN 120/1979
SkVN 29/1980
SkVN 33/1987
SkVN 69/1988
SkVN 5/1989
SkVN 27/1990
SkVN 23/1994
SkVN 51/1995